

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1530

17
4-52

1869

2010

ԱՍՏՎԻԿ

ՀԱՅՐԵՆԵԱԾ

ԿԱՄ

ԱՂԲԵՐԱԿՈՒՆՔ

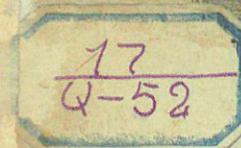
(531)

ՀԶԳԱՅԻՆ ՑԱՌԱԶԱԴԻՄՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՐՍԵԼ. Ա. Գ. ԱՅՊԶՄԱԼԵԱՆ

Ի ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ Ա. ԵՐՈՒՍԱԼԵՄԻ

17
Q-52

Կ. ՊՈԼԻԱ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. Յ. ՔԻՒՐՔՅԱՆ

— 1869 —

2.001

ՎՐԱ
ԳՅՅ-ՄԿ

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՏԵԱՌԻ ՏԵԱՌԻ ԳԵՂՈՐԴԱՅ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԿԱԹՈՒԳԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

ԵՒ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՄՐՅՈՅ ԵՐՈՒՍԱԼԵՄԻ

ՏԵԱՌԻ ԵՍՈՅՑԵԱՅ

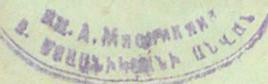
ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՔԵՊԻՄՈՂՈՍԻ

ԵՒ

Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ Կ. ՊՈՒՏՈՅ

ՏԵԱՌ ԱՐքայի մատուցութեան

ՍՐԲԱԶԱՆ ԿԱԹՈՒԳԻԿՈՍԻ ԱՐՔԵՊԻՄՈՂՈՍԻ

120

39

«Գիրք մը լուրսովին անկենդան բան մը չէ երբէք, գործունեայ կենդանութիւն մը ունի այն, ինչպէս հոգին, որ զզին գրեց . . . ուրիմն գրքերը առասպելեալ օձին տիտաներուն պէս կենդանի ու բերրի էակներ կը սեպեմ, և կը խոստովանիմթէ՝ անմաք աշխարհին մէջ սփառելով բազգը եթէ ուղիւ կը կընան զինեալ մարդիկներ հանել . . . Մարդ մը սպաննել բանաւոր տրարած մը ջնջել է; բայց օդասաւէտ գիրք մը խափանել նոյն իսկ բանաւորութիւնը սպաննել է»:

ԺԱԿ-ԱՐՄԵՆԻ

Այստափ դարերէ ՚ի վեր քանի որ բարեկիրթ եւ լուսաւորութեան փափաքող ազգաց մէջ զիստութիւնը իր սահմանը ընդարձակեց եւ տապագրութեան գլուաը Կոթթէմպէրի հրաշալի հանճարին արդիւնքը ընծայեցաւ բոլոր աշխարհի, որոյ նպաստակը գլխաւորապէս նւսումն եւ Գիտութիւն տարածել, ազգաց լեզուն մշակել, բարոյական սկզբունքներու ազնիւ յորդորակներ, յառաջադիմութեան, լուսա-

ւորութեան եւ քաղաքակրթութեան նպաստաւորով
ընտիր եւ նուրբ խորհրդածութիւններ , եւ ուրիշ
ասոնց նման ընդհանուր մարդկութեան ընական եւ
բարոյական օգտիցը ծառայող հեղինակութիւններ
հրատարակել :

Այս սկզբունքով մինչեւ ցարդ կը դրեն եւ կը
խօսին , մանաւանդ այս վերջին մէկ քանի դարերը,
բոլոր աշխարհիս գրագէտները իրենց մենակեցու-
թեան ժամերը նուիրած են խորհելու , գրելու , խօ-
սելու . եւ հրատարակելու իրենց կարծիքը , գրիչնին
իրենց սկզբանցը համաձայն շարժելով՝ 'Ի նպաստ
բարօրութեան բոլոր աշխարհի :

Հայկական գպրութեան ասպարէզը իշնալնուս
դեռ շատ յառաջ մեր ալ սկզբունքը՝ ինչպէս նաեւ
մեր պաշտօնը , ազգային նորատի մանկանց մտաւո-
րական գարդացմանը եւ անոնց տղայական հասա-
կին պէտք եղած բարոյականութեան եւ մարդկա-
յին ընդհանուր իրաւանց եւ պարաւոց վերայ գա-
ղափար տալ , գարուս քաղաքակրթութեան եւ լու-
սաւորութեան ոգւյոյն իդզը եւ այն վեհ զգացմանց
եւ սկզբանց ծրաբը բանալ , որք միմիայն ազատ եւ
առաքինի գաստիարակութեան մը ծննդաբերու-
թեամբը կը ծնին , մնունդ կ'առնուն , կ'աճին եւ կը
մեծնան , մէկ խօսքով ինչ որ կը պահանջէ բանա-
ւորութիւնը զգացուիլ եւ տոգորուիլ այս վեհ գա-
ղափարներով , որք ընդհանուր մարդկութեան բար-
ոյն եւ օգտին կը ծառային :

Ուստի այս երկրորդ անգամ դարձեալ մեր ըս-
կըզբանը համեմատ իմ սիրելի Ազգիս ուսումնաէր
մանկանց յառաջազիմութեանը նպաստաւորով եւ ա-
նուշակ հոտեր բուրող բարոյական ծաղկանց վունչ
մը կապելու միտում ունեցայ , եւ նախ փշունիքը
եւ թիւնաւորները մէկդի ձգեցի , որ կրնային նու-
րատի մանկանց քնքուշ մատուցներնին վիրաւորել
եւ նոցա սիրտերը թունաւորել եւ ապականել :

Մեր այս վոքքը ինչ գծուարաքիրան՝ բայց քաղցր
աշխատութենէս ետքը կրկնի ձեռք առի եւ զննե-
ցի հիւսուելիք ծաղիկները , թէ մի զուցէ անոնց
ձիւղերուն եւ սսեերուն տակը տատասկ մը սքօղ-
ուած ըլլայ , որ վրիպի իմ գիտողութենէս . բայց երբ
երկար խուզարկութիւններէս ետքը տեսայ թէ՝
խաբուած չեմ , սոյն քնքուշ եւ գողարիկ ծաղկանց
փունջը կապեցի , եւ ահաւասիկ այս գրքոյիս է , որ
սատեհ հարթնեաթ , աղբերակութ սահաթութեան
վերտառութեամբ կ'ընծայեմ սիրելի Ազգիս ուսում-
նաէր մանկանց . եւ որպէս զի գրքոյիս իր նպա-
տակին համնի եւ մեր փոքրիկ ճրագի մը չափ լոյս
տուող խորհրդածութիւնները քիչ ժամանակի մը
մէջ պասկէ անոնց ճակատը , եւ անոնցմէ շատե-
րէն իսկ անծանօթ չի մնայ , որոշեցինք սոյն գրք-
ոյիս ազգային պատուարժան դասասուաց կող-
մանէ կաղանդի օրը աշակերտաց նուեր տալ , փո-
խանակ տղայական խաղալիքներու :

Յուսով ևմք՝ որ Մեծարդոյ Դաստիարակք եւ

մեղ պաշտօնակից գտնուող Եղբարք, սոյն դրքոյ-
կիս կարեւորութիւնը եւ մանաւանդ կաղանդի
պարզեւի յարմարութիւնը զգալով՝ չեն զլանար ի-
րենց ջերմ ընդունելութիւնը եւ կը քաջալերեն մեր
այս աշխատութիւնը, ներողամիտ հանդիսանալով
մեր թերութեանցը:

ԲԱՐՍԵՂ Ա. Գ. ԱՅՈԶՄԱԼԻԵՎԱՆ
Մէտքան Ա. Երուսամովէմի:

ԱՍՏՂԻԿ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

ԿԱՂԱԿ
1869

ԹՌԻԱԿԱՆԸ

«Ժամանակը անշործ յաւիտենականու-
թեան՝ շարժուն չափ մ'ո՛ւ»:
ԺԱՆ-Պ. ՌՈՒԽՈ

Ա.

ԱՅՐՈՒՆ ՑՂԱՋՔ ·

Գնաց, աւելլցաւ անցեալ տարիներուն վրայ
թիւ մ'ալ. 1868 թուականով չափուած հին
տարին ապրէն խառնուած է անցեալ ժամա-
նակաց անհնաւթեան մէջ:

Եթէ գառնա՞նք գէպի ետք՝ ամբողջ տա-
րի մ'ալ աւելլցած պիտի գտնանք մեր անց-
եալ կենաց տարիներուն վրայ, բայց գէպ 'ի
յառաջ նայելով՝ կիմանանք թէ՝ նոր տարի մըն-
ալ պակսեր է մեր կենաց տարիներէն, և գէպ
'ի գերեզման առաջ դալած ճամբուն մէջ մեծ
քայլափոխ մ'ալ ըրած եմք:

Ժամանակը՝ անջրպետութեան և յաւիտեան սականութեան անողոքելի քոյրիկը, որ աշխարհիս բոլոր փառքերը, հանճարոյ և տաղանդի տէր մարդիկները, ազգաց բարերար հանդիսացող առաջինի և վեհ դիւցազունները, թագակալ և իշխանազուն գլուխները, հոյակապ շնչքերը ափ մը հողով գոցելով՝ իր անել և անյատակ վհին մէջ կուլ կուտայ. մինակ նոցա յիշատակը պատմութեանց էջերուն մէջ թողլով, և ինքը առանց ընդմիջելու կհողովէ իր շրջանը՝ մաշելով խեղծ մահկանաց ուին կենաց օրերը, և այսպէս իր պաշտօնը կատարած կհամարէ

Դուք տղայք՝ որ հանդերձեալին և յաւիտենականութեան վրայ յոյս ունիք, գուք՝ որ այս կենաց ժամանակաւոր և սահմանաւոր ըլլալուն հանապազորեայ փորձերը ձեր աշքին դէմ ունիք, գուք՝ որ անցեալ տարւոյն սկիզբը երկայն կեանք մաղթած մէկ քանի բարեկամներնուգ մեռելակիր գագաղը շրջապատեցիք, և գերեզմանին շուրջը կանգնած անոնց ցուրտ մարմիններուն վրայ վերջին բաժին մէկ քանի ափ հող լեցուցիք, ուր ձեր քնքոյշ աչքերէն արտասուաց կաթիլներ սկըսան թափթիլ և ձեր ծնօսները թղջել, կրնաք հաւատալ արդեօք թէ՝ նոր տարիս ալ մեղի նոյն հարուածներով գետին չփուէ

Ահաւոր գաղտնիքներ են ասոնք, ուր մարդկային հանճարը չկընար թափանձել, և մի միայն ԱՐԱՐՁԻՆ ամենադէտ իմաստութեան առջեւ յայտնի կկենան :

Մարդկային ազգը ամեն բանի մի միայն մոկերեւոյթը կնշմարէ, կդիտէ միայն որ իր նմանը տերեւեի պէս կծլի, կծաղկի ու կփշի, իսկ հոգին՝ այս երկնային շունչը, իսկ բնութիւնը՝ այս երկնային գաղտնիքը, ով կրնայ տեսնալ և անոնց ներքին շրջանը չափել, եթէ ոչ մի միայն Աստուած. ուստի այս գաղտնիքները թող ապագային մէջ մնան, և մենք գառնանք անցեալին :

Մեր անցեալը, սյո՞ մեր կենաց անցեալը քննութեան առնելու է, որովհետեւ երկնային երանութեան արժանանալու կէտը՝ բուն իսկ մեր կենաց վարած ընթացքնուս կախում ունի, եթէ բարի գործէք 'ի յարութիւն կենաց ըստաւ ՅԵՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ. եթէ չար 'ի յարութիւն դատաստանաց :

Բ.

Ընդհանուր բերկութիւն մը և խնդութիւն մը կերեւեի այսօր ամենուն դէմքին վրայ, եթէ՝ այս խնդութիւնը միայն մեր կենաց պագային յոյսը կանուցանէ սրաերմաւս մէջ

անտեղի է, վասն զի կրնայ ըլլալ որ ապադայն մեղի համար շատ մը դառնութիւններ և դժու ու արտութիւններ պատրաստած ըլլայ, և այս պիսի անսատոց յոյս մը ճշմարփա ուրախութիւն մը արտադրելու չափ զօրութիւն չունի, և եւ թէ մեր ուրախութեան պատճառը անցելցն յիշատակն է, այն ալ պէտք է քննութեան առնել, վասն զի կրնայ ըլլալ որ մեր անցեալ կենաց յիշատակը սուգ և դառնութիւն պատճառէ:

Թնառեցէք ձեր սրտի խորերուն մէջ տղայք, թէ կատարած էք ձեր հասակին վայելուչ եւ զած Քրիստոնէական պարտականութիւնները, ձեր Արարիչ Աստուածը, և ձեր ընկերները սիւրած էք, պատուած էք ձեր ծնողները և ձեր բարերարները, աշխատած էք ձեր միտքը մը շակելու, ունեցե՞ր էք ձեր տղայական ընթացքին մէջ աղնիւ և համեստ կացութիւն մը. մէկ խօսքով՝ այն ամեն պարտաւորութիւնները՝ զոր բանավարութիւնը կապահանջէ դործել և կատարել՝ ձեր կարողութեան համեմատ կատարած էք.

Եթէ ստուգիւ այս ամենով կատարեալ դասայք դուք զձեզ, բիւր երանի՛ ձեզի, վասն զի ոչ թէ միայն անցելցն յիշատակը խնդութիւն և միտիծարութիւն կհայթայիթէ ձեզ, ոյլ և ապադայն ձեզ համար մեծ յոյսեր պիւ

տի սնուցանէ նոյն խիլ ձեր սրտերուն մէջ լրիկ մնջիկ. խիլ եթէ ասոնց հակառակ վարա ման մէջ դասայք գուռք զձեզ, բիւր ափսոս ձեզի, վասն զի անցեալը ձեզ խաբած է. և ապադայն կջանայ նոյն օրինակ գթել զձեզ, ուստի և ոչ ալ ուրախանալու իրաւունք ունիք:

Ո՞ր անմիտ երկրադործն է անիկա, որ իր տարեկան աշխատութեանց փոխարէն իր շտեմարանները ցորենով և արմտեօք չլեցներ, և իր քրտանց փոխարէնութիւն մը չկրնար քաշել և կիսնդայ:

Ո՞ր վաճառականն է անիկա, որ իր տարեկան հաշիւնները կարգադրած ասեն, անոնց կշռին աննպաստ թեթեւութենէն յուսահատե սրտաբեկ Կաջօք կտեսնէ ահագին պակաս նշաններով բաց մը և կուրախանայ:

Ուրեմն ի՞նչ է նաեւս դաս մը անխորհուրդ մարդկանց ուրախութեան պատճառը, որոնք առ Աստուած և առ ընկերն եղած պարտականութեանց մէջ թերի, Աղջութեան անօդուած, Հայրենեաց անալիտան և իրենց ընտանեաց անդամ ֆնասակար և անարժան կեանք վարած են. ոչ ապաքէն անցելցն սարսափելի յիշատակէն տիսրելու և ապադայ երկիւղէն գարհուրելու են այնպիսինները:

Խոկ դուք մանկտիք, խորհեցէք անդամ
մը ձեր վրայ, քննեցէք ձեր սիրտերը, և անց
եալ կեանքերնուդ հաշիւները անաշառու-
թեամբ աչքէ անցուցէք, և եթէ պարտաւո-
րութիւնիդ ձեր կարողութեան չափով կատա-
րած էք՝ չնորհակալ եղիք յԱստուծոյ, միան-
դամայն խնդրելով նորա ամենողըմ Նախա-
խնամութեան չնորհացը լոյսը և օգնութիւնը
ձեր ապագայ կենաց վրայ: Ապա թէ ոչ աը-
զայաբար անմիտ ուրախութեամբ ինքինքնիդ
խարելու տեղ, ցաւեցէք ձեր անցուցած ա-
պարդիւն կենաց վրայ, և նոր տարւոյս առա-
ջին օրը ուխտ, և դաշինք դրէք ձեր ընթաց-
քը բարւոքելու, որպէս զի այս 1869 տա-
րին ալ անցելոյն պէս ապարդիւն չանցընէք և
անոտի յոյսեր զձեղ չխարեն:

ԱՍՏՈՒԱԾ

« Մէկ Աստուած մը կայ, վասն զի ամեն
ազդ ամեն ատեն նոյնը գաւաներ են և
կդաւանին . . . Աստուած տիեզերաց
Հոգին է »: ՍԵՆԵԿԱՅ

« Ո՛վ երկրիս բոլոր ծայրերը՝ ինծի նայե-
ցէք, որ փրկութիք քանի ես եմ Աստ-
ուած, և ինծմէ ուրիշ չկայ: Իմ անձիս
վրայ երգում ըրի: Իմ բերնէս արդարու-
թեան խօսք ելաւ, ու ես չդառնար. որ
ամեն ծունկ ինծի պիտի կրկնուի, և ա-
մեն լեզու երգում պիտի ընէ »:

ՄԱՐԴ. ԵՍՈՅԱՅ

Ա.

ԱՆՁԵՂ մանկտիք.

Մարդը՝ մահկանացնեն, երբ անդամ մը
դարձնէ աշքերը իր բոլորտիքը, և բնութեան
սքանչելի տեսարանաց վերաց վայրիկ մը խոր-
հըրդածէ, անշուշտ պիտի կարենայ այն ամե-
նակարող գերագոյն խակին մեծ զօրութիւննը
իմանալ, որ տիեզերքիս մեքենայն կվարէ և
որն որ բոլոր աշխարհքս յոշնչէ ըրաւ:

Եթէ նախնի խաւարին դարերու մէջ մե-
ծ տհանճար մարդկանց բազմութիւն մը չկարա-
ցին այս անսութեամբ իմանալ նորա ամենա-
կարող էութիւնը, և անոր մատուցանելիք խո-
նարհ երկրպագութիւննին քարերու և փոյտե-

բու մատուցին և զանոնք աստուած այնելով
պաշտեցին, և եթէ՝ շատերն ալ ծանօթացան
և երկբայսոթիւն ունեցան այս գերագոյն կա-
կին անսկիզբն, անեղ և ինքնագոյ էութեա-
նը վրայ, պէտք չէ երբէք ասոնց վրայ զար-
մանալ. այն կիրքերը, այն նախնական աւան-
դութիւնները և մոլեռանդն կարծիքները՝ որ
տգիտութեան մէջ յետադիմութեան երես
բոնած մարդկային ազգը կթշուառացնէր, շա-
բունակ խաւարի և երկբայսոթեան մէջ տա-
րաւ ձգեց զանոնք, որոնց աչքերը այս մեծ
տեսարաննէն գոցուեցան և չկարացին բոլոր բը-
նութեան միակ ամենազօր Արարիչը ճանչնալ:
Աստուած կըսեմ՝ որ բնութեան ամենասքան-
չելի գեղեցկութեանց մէջ կիայլի, նորա զար-
մանայ արժանի գործքերը կալատմեն իւլ
փառքերը և անչափ մեծութիւնը:

Բոլոր բնութիւննը իր Արարչին ամենազօր
էութիւնը կը ցուցնէ, և նորա ամենամեծ բա-
րութիւնները կը քարոզէ:

Մանկամք, գուք երբ առաւօտները կա-
նուխ արշալոյսէն ետքը աչքերովնիդ կտեսնէք
երկնից բարձր կամարէն լսւածէմ արփոյն իր
սոկեդոյն պայծառութեամբը շոշշողիլը և ա-
նոր վերջնալուսոյն մարը մանելը, երբեմն կէս
և երբեմն ամբողջ փալփսլակող գեղեցիկ լուս-
նեակը, գիշերուան լուիկ ժամերուն մէջ կապ-

տաղոյն եթերին վրայ բուռ բուռ յանուած-
աւազի նման բիւրաւոր աստղերը, որք դիշերն
՚ի բուն բէկ բէկ նշոյներով կցօլան, միտքեր-
նիդ բերելու էք որ այս անչափ հրաշալիքները
ամենազօր Արարչի մը անեղծ մատին գործն է:

Այսպէս ալ երբ անդամմը աչքերնիդ դար-
ձրնէք երկրիս վրայի բայսերուն և տունկերուն,
անշնուշա պիտի սքանչանաք, որ իրենց անու-
շեկ պտուղներովը զձեղ կանուցանեն, ծարաւ-
նիդ կ'անցընեն, գեղեցիկ և կանանչագեղ տե-
րեւներով գլուխնուդ շուք կ'ընեն, գետինը
կանանչ գորգով մը կապատեն, ուր աչքերնիդ-
կ'երթան կը հանդչին և կ'զմայլին անոնց վրայ:

Ցեսած էք հարկաւ շատ անդամ այն ծա-
ղինները, որ առառուան կաթիլ մը ցողովը ու ա-
րեւուն ճառագայթովը կրումնին, ցողին զո-
վութիւնը, մարդրախ և ականց նման փարփը-
լիլը և արեւուն պայծառութիւնը վրանին ու-
նենալով կցօլան, որ բայսերու և բուրելու հա-
մար կ'արթնան և ննջելու համար տերեւնին
կ'ամփակին, լուսով կզուարթանան կբացուին
և փոթորիկին քիչ մը փշած քամիովն ալ կը
թարշամին, և ահա կմեռնին, կը չորնան և կ'ըլ-
լան խոիւ:

Ո՞չ, մեր կենացը արտմալի նկարագիլը....

Մանկութիք, ո՞րչափ ալ ստէպ նայինք բնութեան հրաշալի տեսարանաց վրայ, և հետաքննին մոռք խուզարկութեան ելլենք, դարձեալ նոր ու զարմանաց արժանի բաներ կտեսնանք:

Ո՞վ ստեղծեց կենդանեաց այսափ սեռերը և տեսակները, ո՞վ նոցա շունչ տուաւ, և ո՞վ զանոնք կը շարժէ և կը քալեցնէ և գետնի երեսը կսողացնէ: Ո՞վ թռչնոց թեւ տուաւ օդոցն անսահման տարածութեան մէջ ճախրելու և սլանալու. ո՞վ թռչնոց ձագերուն ճարակ կուտայ: Ո՞վ տուաւ այն ձիրքը կենդանեաց, ո՞վ տուաւ այն լեզուն և բերանը անոնց, որ առաւօտները կանուխ անտառներու խորերէն, լերանց սարաւանդներէն, քարանձաւներու մէջտեղէն և ահադին լայնածաւալ սմիւանսոսներու խորերէն՝ ահուելի մանջումներով, գոռումներով և գոչումներով իրենց ձայնը երկինք կրարձրացնեն, կ'օրհնեն և կփառարանեն այն լոյսը՝ որ իրենց կենաց լոյսը շընորհեց:

Ինչե՞ր կան դեռ եւս դիտողութեան արժանի կենդանեաց վրայ, անոնց կազմութեան, բնական աղղեցութեան, սովորութեան և դորժոց, և դեռ այնչափ ամենալիոքրիկ անաս-

նիկներու վրայ, որ մինչեւ անդամ մեր աչքերուն չեն երեւիր:

Գիտէ՞ք արդեօք կաթիլ մը ջրոյն մէջ որչափ պղտիկ անասնիկներ կան, այնչափ որ քանի մը հազարը մէկ տեղ գալով հազիւ թէ կրնան աւազի մը հատի չափ՝ մեծութիւն ունենալ, և սակայն այս ամենալիոքրիկ արարածներն ալ իրենց համար ունին ջղեր, երակներ և շարժելու, անունդ առնելու, աճելու գործարաններ:

Դարձիք մանկատիք, անդամ մ'ալ ձեր վրայ նայեցէք, և ի՞նչ պիտի տեսնաք. — ահմ հողէ և կաւէ բաղադրուած ոգեւոր էակ մը՝ զօրաւոր շէնքի մը պէս կանդնած շունչ կ'առնէ և կուտայ, կենդանի օմեւան մ'է այն, որ իր մէջը Աստուծոյ պարգեւած ամենասուրբ շունչը կլրէ. անիկա է մարդ ըսուածը, որուն աչքերը տիեզերքը կշափէ և կլշռէ, և բանականութեան լցորա ճակտին վրայ գրոշմած՝ ի պատկեր ամենակարող Արարէն ստեղծուած ըլլալը կը հաստատէ:

Պ.

Մարդու բնութեան երկրողութ տէր մը ըլլալով՝ անձնիշնան է նա իր գրութեան մէջ, ազատ է նա իր սկզբանց մէջ, և ուզածին պէս կձեւակերպէ զայն (բնութիւնը) ու յԱրարէն շնորհւ

ուած համնճարոյն կնիքը անոր վրայ կղբոշմէ ,
բայց ինչպէս բոլոր արարածները , աւելի եւս
մարդը Աստուծոյ խնամողութեան և պաշտպաշ
նութեան տակն է , և նորա այնչափ շնորհքներ
ը և բարիքները վայելած է և միշտ կվայելէ :

Բոլոր արարածոցս էտիւնը նորա ձեռքն
է , անով կեամք , անով կշնչեմք , անով եմք , և
նորա իշխանութիւնը հաւասարապէս բոլոր աշ
խարհիս վրայ կիշխէ , և նորա երեսին լուսովը
կլուսաւորի աշխարհ :

Այս անեղ Աստուածը բոլոր աշխարհիս երկա
նից և երկրի Արարին է , որուն համար բազմա
թիւ ազգեր հոյակապ տաճարներ կանգնած են ,
ուր մարդիկ կը դիմեն դոհանալու Աստուծոյ
մատակարարած երախտեաց վրոյ և անոր պարտ
ու պատշաճ եղած յարդանքը և խօնարհ երկրը
պադութիւննին մատուցանելու :

Գիտէք Մանկտիք , եթէ՝ զինքը չը սիրենք՝
եթէ՝ իր պատուերը չը պահենք , որչափ ապեր
բախտ և որչափ երախտամոռ պիտի դանուինք
նորա ամենամեծ բարերարութեանց առջեւ :
« Երախտադէտ պէտք է ըլլանք , կըսէ Սենեկայ . երախտագէտ ըլլալն ալ իրեն բարութիւնը
ճանճաւ ըսել է » :

Անմահ տղայք , մի՛ տրտմիք երբէք աշխ
խարհիս երեսը , պահեցէք Արարչին պատուեր
ները , հնաղանդեցէք նորա ձայնին և հաւա

տացէք նորա հրաշալեացը և յայտնութեան :
“ Սիրտերնիդ չխոռվի Աստուծոյ հաւատա
ցէք և ինձ ալ հաւատացէք ըսաւ Յիսուս Քր
իստու :

ԿՐՈՆՔ

« Պէտք է որ՝ սիրենք և պահենք կրօնքը,
վասն զի մացորդը կմեռնի, բայց այն եր-
բէք չմեռնիր . . . Աստուած կուղէ՝ սը-
տէն պաշտուել և ո՛չ շըթունքերէ » :

ՅԵՆԵԼՈՒ

« Կրօնքը, բարեպաշտական սովորութիւն-
ները ծաղկել, և հոգրենիքը արժանաբար
սիրել երկու իրարու ներհակ լաներ են.
այս կնամնի ճիշտ այն ներհակութեան,
որն որ կ ոց յարգելի կիս մը արժանաբար
սիրելու և անոր հաւատարի մնալու պար-
տաւորութենէ ինքզինքը աղաս կարծե-
լու մէջ: Այն մարդը որ եկեղեցին, ա-
մառնական սրբութիւնը, վայշէլութիւնը
և անբժութիւնը կ'անարգէ, և Հայրենիք:
Հայրենիք կտօսոյ, սուտ հայրենասէր և
վաս քաղաքացի է » :

ՍԻԼՎԻԹ — ԲԵԼԼԻԳՐ

Ա:

Իւրաքանչիւր ազգ իրեւել կրօնական ժողո-
վուրդ, կրօն մը ունի, որուն նպատակը զմար-
դիկ յերկինս առաջնորդել, Աստուծոյ հետ հա-
ղորդակից ընել և նորին ծայրագոյն կատարե-
լութեանցը հաւասարցնելու ջանալ, մէկ խօս-
քով մարդս իրեն բարձրագոյն կոչմանը համե-
մատ կատարելութեան հասցնել:

կրօնքը ազգերու հասարակութեան միու-
թեանը սկզբնատարին է:

կրօնքը մարդուս սրտին և զգացմանց լեզուն
է, և նորա առթաց յաւիտենականութեան
յոյսերովը կմանակն սիրտերը:

Մարդուս Աստուծածային յայտնութիւննե-
րու վրայ ունեցած հաւատքը, որ գերագոյն
էակի մը կայութիւնը կհաստատէ և անոր պարտ
ու պատշաճ եղած յարգանքը նուիրելու իբր ա-
րարած հարկ կզգամք, զայն կրօնքը արտաքին
ձեւերով կկատարէ՝ թարգման հանդիսանալով
մարդուս ներքին նուիրական զգացմանցը:

Սակայն այս նուիրական պաշտօնին սրբու-
թիւնը՝ այնչափ արդիւնաւոր և օդտակար չպի-
տի համարուի եթէ՝ մարդս ՚ի ներքուստ սի-
րոյ և կրօնից հոգւով կենդանի չէ:

Մարդուս հոգւոյն և սրտին նոյն և հաւա-
տոյ և կրօնի վառարանը սէրն է, եթէ կսիրէ,
ապա և կպաշտէ . . . :

Միայնիկ Գրիստոնէական ամբիծ և Ա. կրօ-
նը ՚ի Յիսուս Քրիստոսէ ուսեալ կստիպէ զմեղ
անձերնէս աւելի սիրել զԱստուծած և մեր ըն-
կերները, և մեր անձը Աստուծոյ փառացը հա-
մար նուիրել:

Ահա այս է կրօնին ամբողջ նշանակութիւ-
նը, որ այս մեծ և ծշմարիտ սկզբունքը իր ա-
մենակատարեալ առմանը համեմատ մի միայն
Քրիստոնէական կրօնին մէջ կը գտնենք, որն
որ ո՛չ քննելու և ո՛չ ալ ընտրելու պէտքը ունի,

որովհետեւ նորա հեղինակը մարդ չէ, այլ Աստուծոյ որդի Յիսուս Քրիստոս մը՝ որուն հաւատացողները յաւիտեան չպիտի մեռնին

Բ.

Մեր պաշտած և մեր երկրպագած Աստուծը եթէ՝ փայտէ, քարէ, ոսկիէ, արծաթէ և ուրիշ մետաղներէ շինուած ըլլար՝ մեր կրօնն ալ անպիտան և միանդամայն մեռած ըլլալու էր, և մեր յաւիտենականութեան վրայ ունեցած յօյսերնիս մեւ հողերուն տակը պիտի ուշընչանար, մեր պաշտած Աստուծը եթէ՝ նիւթական էակ ըլլար, մեր բարոյականն ալ զգայական հեշտութիւններով լիանասնական խառնուրդ մը պիտի ըլլար, մեր պաշտած Աստուծը եթէ՝ ստեղծուած մը ըլլար, մեր առաքինութիւններն ալ երկրաւոր և ժամանակաւոր պիտի ըլլար, մեր պաշտած Աստուծը եթէ՝ անզօր և տկար էակ մը ըլլար, մեր կեանքը, կենցավարութիւնը, բանավարութեան ձիրքերնիս կարի խեղճ և ստորին վիճակի մը մէջ պիտի գտնուէր. վերջապէս եթէ՝ մեր պաշտած Աստուծը՝ փոփոխական և սահմանաւոր էակ մը ըլլար, մեր էութիւնն ալ յումպէտս պիտի անցնէր և կորսուէր

Ասկայն մեր պաշտած Աստուծը յաւի-

տենական, անսկիզբն և անվախճան է, մեր երկրպագած Աստուծը, ինքնագոյ, անսահման, աննիւթ և անհասանելի է, ուստի և մեր կրօնն ալ աշխարհի սկիզբէն կ'սկսի և յաւիտեանս յաւիտենից կը տեւէ, կամ թէ Աստուծածային յայտնութեամբ Հայաստանի եղեւմական սրբասահման վայրին մէջ մեր նախահօրը Ադամայ կտրուի և աշխարհիս կատարածին երկինք կ'աւարտի. և մեր բարոյականն ալ այնպէս և այնչափ սուրբ է, որչափ սուրբ է նորա հեղինակը և առարկան

Ի՞նչ ոքանչելի և միանդամայն տիտուր տեսարան

Սքանչելի՝ վասն զի Աստուծաշունչ Ա. Գիրքը, որ աշխարհիս ամենէն հին գիրքն է, որ անկերպարան աշխարհիս լինելութեան արարչութիւնը կքարոզէ, որ մարդկային ազգին կրած ծայրագոյն բարութեանց և թշուառութեանց նկարագրութիւնը կընէ, և որն որ Աստուծային ներշնչութեամբ Հրէաստան գրուած և Սեմեան ցեղին միակ կանոն հաւատոյ է, իր սրբագրում էջերուն մէջ նշանակած ունի թէ Ուրեւելք Հայաստանեայց աշխարհը եղեր է առաջին և ճշմարիտ Աստուծածգիտութեան խանձարուրը և թէ մշտնջենաւորի և ժամանակաւորի կամ թէ երկնից և երկը մէջ դրուած Ուխատի առաջի կայանը Հայա-

տան է եղեր . և մարդկային ազգը հոն ստեղծ ծուեր է , թէ հոն աճեր և անկէ հաւատոյ , կրօնի և քաղաքակրթութեան տարերքը տիեզերաց չորս դին տարեր և ծաւալեր են :

Տեսարան տիսուր — վասն զի արդի Հայը , արդի Հայաստան աշխարհի Քրիստոնեայն , իր բնիկ աշխարհին գերազանցութենէն , իր Հայրենի Հաւատոյ և կրօնի սրբութենէն անտեղեակ , չգիտեր ևս նորա արժանաւոր յարգանքը և մեծարանքը նուիրել , փոխանակ պարծանոք յիշելու իրենց Հայրենեաց Աստուածութեան նախնական և անզուգական փառքը . փոխանակ հաւատարիմ մնալու իր երկրին աւանդութիւններուն և իր նախնեաց կրօնին , այնպէս վատթարացեր , այնշատ նուաստացեր , որ առանց ամաչելու , Ամերիկայի Եան կիններէն և Միսիօնարներէն , Խտաչիոյ Բրօւֆագանդայէն , Սպանիոյ հաւատաքննութեան տեեաններէն , Հոռվիսայ կարդինալներէն Հաւատոյ ճշմարտութիւն կմուրան . . . :

Խե՛ղճ և կարեկցութեան արժանի մարդիկ ներ . . . :

Չունինք ուրեմն իրաւունք ըսել մեր աղդայնոց կրօնափոխութեան միտում ունեցող մասին , թէ՝ օտարին մոլին են և իրենց Հայրենեաց փառացը անզդայ , և գեռ ևս անոնց , ոգ իրենց անձնական շահուցը համար իրենց

եղբարցը մատնուու ըլլալէն ետքը , շատ տեղեր ալ Հայ եմք ըսելու կ'ամինան . . . :

Վայ այն ապերախտ Հայերուն , վայ այն ազգատեաց և հայրենատեաց Հայերուն , որ իրենց գերութեան ժամանակը իրենց հարցը քաջագործութիւնները մոռնալով , իրենց համար առնական կորովը , և անոնց գիւցաղնական քաջութիւնները իսպառ անյիշատակ թովլով իրենց ուղղափառ և Առաքելական Աեկեղեցւոյ մլութիւնը երկարաւակելու ճգամբ օտարին մնոտի յուսոցը խունկ կմատուցանեն . այնպիսեաց անունը արիւնագոյն ասուերով Ազգային միշատարականներուն մէջ Մերուժանայ , Վասակայ անուանց քով գրել , և ապագայ սերնդեան վատթութեան կենդանի պատկեր մը պահել կուզէ :

Կեւանդ , Սահակ , Վարդան և Համազանպ . . . եթէ կենդանի ըլլայիք , ի՞նչ պիտի ըսէիք արդեօք տեսնելով ձեր թոռանցը այն պիսի շղթայի մը հիւսելու միտիլը՝ զոր գուռք Աւարայրի մահարշաւ գաշտին մէջ կոտրատեցիք հաղարումէկ կտորներու և ձեր արեամբը ճգնեցայք Քրիստոնէական Հայաստանեայց Աեկեղեցին և ամբիծ կրօնը անեղծ պահել . . . :

գ.

Հայեր իմ եղբայրներս, մեք որ անարժաւ նութեամբ Հայ անունը կլրենք, մեք՝ որ թագէսսի, Բարթուղիմէսսի և Ս. Լուսաւորչայ հաւատոց որդի ըլլալու սնապարծութիւնը ու սինք. սակայն այս ինչ մեծ խորութիւն է . . . :

Մեր նախնիքը, մեր Հայրերը, ուր որ ալ ըլլային, ոչ միայն իրենց ազգային աւանդութիւնները և սովորութիւնները, վարք, կրօնք լեզու, զգեստ և ուրիշ յատկութիւններնին կապահէին, այլ և զանոնք են օտարաց կհազորդէին, անոնք իրենց Հայրենեաց փառաց յիշատակօք կշատանային, և կջանային նոցա կատարելութիւնները ունենալ, և ամեն ուրեք Հայ անուամբ և եթ կպարծէին, բայց այսօր ասոր հակադարձը կերեւի շատ տեղեր . . . :

Մենք կրնանք ձեռքերնիս կուրծքերնուս վրայ գնելով Աստուծոյ և հրեշտակաց առջեւ մեր կրօնափոխ ազգայիններուն ըսել թէ՝ մի խաբուիք այլոց սնոտի ակնկալութիւններուն, հաստատ մնացէք ձեր եկեղեցին մէջ, և աղդային միաբանութիւնը մի պառակտէք, դարձեալ թուղ վեճերնիդ՝ վէճ, սկզբունքնիդ՝ սկըզբունք, յառաջադիմելու համար ըրած ուխտերնիդ՝ ուխտ և իրաւունքնիդ՝ իրաւունք ըլլայ . . . *

Իսկ դուք մանկտիք, դուք որ աղդին պայծառութեան ապագայ յոյսերն էք, դուք որ կսիրէք առաքինութիւնը, ամեն բանէ առաջ սորվեցէք սիրել Զեր Ա. Եկեղեցին և նուրա փառացը համար համեստ, բարի և առաքինի ըլլալու ջանալ:

Լսեցէք, ամեն բան կ'երթայ, ամեն բան կ'ոչնչանայ, և մենք ժամանակէ մը ետքը կը տեղափոխինք այս աշխարհէս, ուր պիտի մնայ մի միայն մեր առաքինութիւնները և մեր կրօնին սրբութիւնը մեզ այցելու, անմահացուցիչ և մեր յուսոցը պսակիչ:

Ա. Զ. Գ.

« Ազգ սիրել՝, Եկեղեցի սիրել՝, Ուստամ սիրել՝,
Հայ սիրել՝, Ժամ սիրել՝ գիր սիրել՝»:

ՍԱՆԱԹ-ՆՈՎԱՅ

« Բոլոր մարդկային ազգը երկիրս երեսին
վրայ սփռուած ընտանիք մ'է, բոլոր ժո-
ղովուրդները եղայր են և կպարտաւորին
իրար սիրել» :

ՖԻՆԵԼՈՒ

« Բնութեան բարոյական օրենքն է՝ ընդ-
հանրապէս մարդկութիւնը սիրել»:

Ե. ՄԱՐԹԻՆ

Ա.

Ա. Զ. Գ բառը ընդհանուր առմամբ հաւա-
քական միութիւն մ'է, որ կկազմուի գեր-
դասաններէ և անհատ անձերէ և կներկայա-
ցնէ թուաւոր ամբողջութիւն մը:

Մարդու ընտանիքն գուրս իրեն մօտա-
կան ո՞վ է — հարկաւ իր ազգականները, բա-
րեկամները և դրացին, ուսկից վերջը թաղե-
ցին, և թաղեցիէն ետքը գիւղացին կամ քա-
զաքացին, և այսպէս ուղածիդ չափ յառաջ
գնայ մինչեւ աշխարհ և մարդկութիւն, որոնք
սփռուած են տիեզերիս անսահման տարա-
ծութեան մէջ, մեզ նման բանավարութեան
տէր էակներ ըլլալով:

Ոզդահամարի և աշխարհագրական գծե-
րով իրարմէ խմբովին դաս դաս բաժնուած
մէկ կրօնի, մէկ օրինաց և մէկ սովորութիւն-
ներու ենթակայ եղող մարդկային սերնդեան
վոքրիկ խմբակներ կան՝ յատկացեալ մակա-
նուններով իրարմէ որոշեալ՝ այնպէս որ՝ այն
մականունին տրուած պատիւը և անարգանքը՝
ուղղակի զանի բաղկացնող անհատից կվերա-
բերի:

Բայց այս աւելի ընդհանրացած կերեւի
ներկայ քաղաքականութեան մէջ, քան թէ հին
դարերու մէջ, որ խաւար դարերու և խաւար
դործերու գերի եղող իշխանական դյուխները՝
սրոնց սկզբունքը և նպատակը աշխարհակալու-
թիւն և միապետական իշխանութիւն բանե-
ցընել էր, այն ատեն ամեն ազգ իրարու թշնա-
մի էին, սուրը առնողը կյարձակիր իր ընկե-
րոջը վրայ՝ իր դրացի և սահմանակից ազգը՝
նուաճելու, տկարացնելու և խսպառ մէկզմէկու-
անունը աշխարհիս երեսէն ջնջելու։ Այն տե-
սակ գլխու տէր մարդկիններ էին՝ որ այլոց կո-
րուստը և նուաճումը, աշխարհաց քանդումը և
կործանումը, մարդկային ազգին ցան և ցիր ըլ-
լալը իրենց շահ կը համարէին։

Ա՛ռ ձեռքդ որ ազգին պատմութիւնը կու-
ղես և կարդա, պիտի տեսնես հոն ակներեւ այս
մեր ըսածները։

իսկ երբ ուսումը և գիտութիւնը ընդարձակեց իր սահմանը երկրիս վրայ, պարզեց և միացուց գաղափարները, լուսաւորեց թագակալ իշխանազուններու միտքը, արժնցուց նույա խիղճը, բացաւ միտքերնին, ամոքեց նոցա սիրտը, մէկ խօսքով ճանչցուց մարդուս առ մարդն ունեցած պարտաւորութիւնները առ ունց կրօնի և ազգի խտրութեան, սիրել մէկ զմէկ և աշխատիլ ընդհանուր մարդկութեան լուսաւորութեանը, բարօրութեանը և ազատ քաղաքականութեանը համար, և արդէն շատերէն իսկ հերքուեցաւ և հերքուելու վրայ է աշխարհակալութեան միապետական սկզբունքը, երբ ամենքն ալ վերահասու եղան թէ մէկին վնասը, միւսին ալ վնաս կը բերէ, երբ զանազան աղդաց խումբերը մարդկութեան մասեր ըլլալը ըմբռնեցին, այն ատեն աղդերու սկզբունքին սրբադնութիւնը, մարդկութեան ընդհանուրին յատկացաւ, որ իւրաքանչիւր աղդ աշխատի մարդկային բազդին ճակատագիրը բարձրացնելու և ընդհանուրին բարօրութեանը նպաստելու, և ամեն մէկը իր ընթացից մէջ ազատ ըլլայ. և գարձեալ իւրաքանչիւր աղդերու ամբողջութիւնը կազմող անհատք աշխատին իրենց աղդին յառաջադիմութեանը համար:

Ահա այս է 19 րդ դարու ճշմարիտ քաղա-

քակալիրթութեան ոգին՝ որուն համար Եւրոպա շատ մեծ զահողութիւններ ըրած, և ընելու վրայ է:

Բ.

Սիրուն տղայք, դուք ևս քանի որ աղջային սեփհականեալ Հայ անունը Ձեր ծննդեան վայրկեանէն ի վեր Ձեր վրայ կկրէք, լսեցէք:

Ասուած նախախնամող ամենասերտ կապերով կապած է զմեզ մեր աղդակցացը հետ, մէկ Ազգի, մէկ կրօնի, մէկ Եկեղեցւոյ և մէկ Հայրենեաց զաւակներ ենք, որով ամենամեծ պարտաւորութիւններ ալ մեր վրայ գրած է, մեր առ ծնողս ունեցած պարտաւորութենէն ետքը ուղղակի կերպով պարտաւորութիւն ունինք օգնելու աղդին, հսկելու և պաշտպանելու նորա իրաւունքները:

Մարդ մը եթէ իր ընկերոջը և կամ թէ մէկու մը բարիք մը ընելու ըլլայ, անոր փոխարէն գէթ շնորհակալու և երախտագէտ սիրտ մը կվաստիի, հապա քանի՞ առաւել եթէ՝ մէկը իր աղդին բարիք ընելու ջանայ և գործէ իր ձեռքէն եկածին չափ, հարկաւ այնպիսոյն անունը գարուց ՚ի գարս անմահ պիտի մնայ իր գերեզմանէն վերջն ալ:

Ճշմարիտ վեհանձնութիւնը և առնական բարքը կուտացանէ թէ՝ մարդս փառաւոր աշխատութեանց մէջ գտնուելու է, 'ի պարծանս իր անձին և յօդուա ընդհանուր մարդկութեան և իր ազգին:

Աշխատութեանց ամենէն փառաւորը, ամենէն ընտիրը և գովելին, ամենէննուիրականը Ազգային բարօրութեան համար աշխատիլն է:

Ամենքս ալ ազգութեան նաւուն մէջ կամ նաւորդ եմք կամ նաւաստի, կըսէ թենիամին ֆրանդլին, ով որ նաւուն պահպանութեանը աշխատողներուն գործակից Աինիր՝ ծովը ձգելու արժան է:

Պ.

Մի խոժոռիք ինձ դէմ մանկտիք, մի դարձ ձընէք ինձմէ ձեր երեսը, մի դոցէք ձեր ականչները, վասն զի ես զձեղ փառաւոր սկըզբան մը՝ փառաւոր աշխատութեան մը ծառայելու համար կյորդորեմ:

Աշխատելու ժամը հասած է, արթնցէք, ժամանակ մի կորսնցունէք ունայն բաներու ժամանակէն աւելի սուլ բան չկայ, ազգին ապագայ յօյսերը դուք էք, ազգը ձեղ ակնկալու կմնայ, դուք պիտի ըլլաք ազգին տէրը, դուք պիտի ըլլաք մեր վշտակիր մօրը Հայաստանի

աշաց արտասու քները սրբողը, ճանչցէք պարտ քերնիդ

Բացէք աչքերնիդ, խաւարը ապրելու ժամանակը անցած է, մի մօտենաք երբէք այն տեսակ մարդոց, որք զձեղ կ'արդիլեն ազգասիրական պարտաւորութիւններէ, կ'արդիլեն հասարակաց բարոյն նպաստաւորելու բարի ձեռնարկութիւններէ, և եթէ ձեռքերնին իշնաք՝ իրենցմէ աւելի գեհենի որդի կընեն

Թոնդ տուէք, մեռեալներուն թաղել իրենց մեռելները

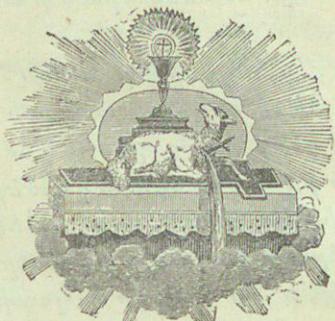
Դարձուցէք աչքերնիդ ամեն կողմ, և վնասուեցէք ձեզի կենակից այնպիսի մարդիկ ներ, որոնք զձեղ կյորդորեն և կ'օժանդակին ձեռնամուխ ըլլալ ազգօգուտ գործերու, ոյն պիսի մարդիկներ կըսեմ, որք չզոհեն զձեղ և ազգ երնին իրենց փառասիրութեանը

Զգուշացէք՝ որ փառքը և պատիւը չըլլացնեն ձեր աշքերը, գուք փառաց արհամարհութէք է ըլլաք, և փառքը ինքնին զձեղ կուգայ կդանայ:

Ժամանակաւ և տակաւին մինչեւ այսօր շատ ախտանիւրու, վասաց և պատույ հետամուտ անձինքներ ունեցաւ ազգը, որ գրեթէ բոլորն ալ ազգին բարիք մը չգործելին ետքը, մեծամեծ վնասներ ալ հասուցին:

Դուք փափաքեցէք, դուք աշխատեցէք

գիտութեան լուսաւոր շաւզացը մէջյառաջաւ
դիմելու, և ուխտեցէք ձեր կենաց բոլոր օրեւ
րը գործունէութեամբ նուիրելյօգուտ ազդին,
Աստուած, կրօնք, Ազգ, Հայրենիք...
սիրենք, պաշտենք և պաշտպանենք ասոնք:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

«Ճշմարիտ հայրենասէրը այն մարդն է,
որ առաքինի սիրտ մ'ունի և իր պար-
տաւորութիւնները կճանչնայ, կսիրէ և
յօժարակամ զանոնք կատարելու ետեւէ
կըլլպ... վերջապէս իբր գառնուկ կապրի
մինչեւ այն օրը, ուր հայրենիքն ի վունդի
պաշտպանութեան հարկուորութիւն կու-
նենայ, ան ատեն առիւծ մը կդառնայ
անիկոյ, և կպատերազմի յաղթելու և
կամ մեռնելու համար»:

Սիկիո-Բէլլիք

«Եթէ բաղզը գքեղ Հայրենիքէդ տա-
րագրեց, գարձեալ անկէ հեսի ըլլուովիդ
պէտք է զայն սիրել, մեծարել և անոր
բարի մաղթել, չն վերագառնալու պատ-
րաստ ըլլալ, միանգամնյն զայն պաշտ-
պաննելու և անոր համար մեռնելու»:

Ֆենելոն

Ա.

Յիրաւի է որ բոլոր աշխարհ միանդամայն
մարդկութեան Հայրենիք համարուի, բայց այս
ըսելով հարկաւ մարդուս միտքը չպիտի համո-
զուի, քանի որ կան ուրիշ խորհրդածութեան
հարուստ կէտեր ալ, որ նոյնպէս ճշմարիտ հն:
ինդհանուր մարդկութիւնը՝ ինչպէս որ կը-
րօնքով, օրինօք, լեզուով և սովորութիւննե-
րով զանազան ազգեր ձեւացած են, նոյնպէս
ալ աշխարհագրական ու ծերով որոշեալ սեփա-

Հական երկիրներ ունին բնակութեան համար իրը իրենց հայրենական իրաւունք :

Այս երկիրներու սեփիհականութիւնը նախ նիդարերու մէջ ուժեղին յատկացած էր, ձեռնահաս եղաղ իշխանութիւնը կնուաճէր ուրիշը, և կտիրէր անոր սեփիհական երկրին՝ իր սահմանը ընդարձակելու ճգամբ։ բայց արդի քաղաքականութիւնը դրեթէ իրաւունքի վրայ կայցուցած է։

Փատմութեան էջերուն մէջ շատ մը հին ազգերու անուններ կարդանք, նոյն և բազմամարդ և շէն քաղաքներու և հոյակապ շէնքերու, բայց դարերը զանոնք կուլտուին և ժամանակին սուրբ կործանեց և խսպառ ջնջեց նոցա սերունդը, և հազիւ թէ հիմայ այն ազգերուն անունը կը յիշուի և կամ թէ բնաւ ոչ, և այն հոյակապ և փառաւոր շինուածոյ աւերակները միայն կերեւին աստ և անդ աշխարհիս չորս կողմը բուերու բոյն եղած։

Անցած են շատ դարեր, անցած են երկարտարիներ և հետզհետէ յաջորդած են մէկզմեկու շատ մը սերունդներ, տարագիր ինկած են յաշխարհէ յաշխարհ մարդկային ազգը, բռնութիւնը իր ամենէն սոսկալի բաժակին վերջին կաթիլը թափած է շատ աղքերու գլխուն, իսպառ գուրս մերժեր է իրենց հայրենիքէն, և մինչեւ անդամ իրենց հայրենի փառաց մէկնք-

շյն անդամ յայտնի թողած չէ։ բայց այն աղքին՝ որոյ հասարակութիւնը աշխայժ, հայրենասէր և միակամ է, կարացեր են թոթուել իրենց վրային օտարին լուծը, կարացեր են երկար ժամանակներէ ետքը դարձեալ իրենց հայրենի իրաւանց տէր ըլլալ, և իշխել։

Հայրենասիրութեան զգացմանքը ամեն տեղ և ամեն ժամանակ բնական և նուիրական զգացմունք մը քարոզուած է, և նորա զոհը՝ մարդկան և Աստուծոյ հաճելի զոհ։

Շատ մարդիկներ մեռած են հայրենեաց մէջ, և իրենց անունը քաջագործութիւններով և դիսցաղնական առաքինութիւններով անմահացուցած են, և գարերը վկայած են, որ հայրենասիրութիւնը մարդկային ըղձից ամենէն գերագոյն տեղին որոշած է իրեն համար, հոնուրը կշնջէ ընտանեաց, գերդաստանի և Ազգի սէրը։

Բ.

Մանկատիք, մենք ալ ունինք այսօր Հայաստան մը, որն որ գեռ իր կենդանութեան շունչը կշնջէ և որուն Հայրենի Ս. զգացումը մեր սրտի խորերուն մէջ անմահ է, որն որ հին դաշերէ ՚ի վեր Հայրենի փառաց յիշատակներով կպանծոյ և մեր հարց դիցաղոնց որբաշխութեաց անդամ իրենց հայրենի փառաց մէկնք-

ոսկերտիքը իր սիրական ծոցին մէջ կը կրէ, մեր մայրիկն է անփկայ, մեր սիրուն հողիկն է, մեր անուշիկ օթարանն է, ուր մեր հայրերը ծնան, ուր մեր հայրերը մնան, չնշեցին, ապրեցան և քաջագործութիւններով պատկերով իրենց ճակատը մեռան

Թէեւ կարի աղեկտուր վիճակի մը մէջ կը դտնուի նա այսօր, թէեւ բաղդին հազարու մէկ թշուառութեանց և դառնութեանց բաժակին վերջին կաթիներն ալ ծծեց, բայց դեռ կենա դանի, դեռ իր ծերուկ գլուխը աշխարհներու մէջ տեղէն վեր բարձրացուցած իր ճակտին ու կեփայլ տառերը աշխարհի երեւան կհանէ. «ՄՅ.ՅՐ ՀԱՅՈՅ ԳԻՒՅՈ.Զ.Ա.ՆՑ՝ ԱՇԽԱՐՀ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

Յիրաւի յիշատակաց արժանի Հայաստան. աշխարհ.ք մը՝ որուն աշխարհագրութիւնը մարդկութենէ առաջ կոկի, պատմութիւնը մարդկութեան հետ, հանդէմները՝ երկրիս ամենէն պայծառ օրերուն մէջ, անցուցած փառաց նըւ մանը՝ գրեթէ դեռ շատ քիչ տեսնուած է աշխարհիս վրայ, աշխարհ.ք մը՝ որ ամեն երկիր ներէ առաջ մարդկային բնակութեան տեղի ընտրուած է, վերջապէս աշխարհ մը՝ որ դեռ իր դալարագեղ հովիսներուն մէջ կցուցնէ Եւրանելեաց գաւառը Բիւրանիեան ազգերականց մերձ, և իր բարձր սարերուն վրայ՝ Մասեաց ուսը երկրորդ մարդկութեան սրորանը, ուսկէց

ութ անձինք իշնալով բոլոր երկիրս կրազմաւ մարդեն. որուն քաղաքները և գիւղերը հինգ վեց հազար տարուան անուններ ունին, և դեռ իրենց աւերակաց վրայ կհսկէ վեհութեան և մեծարանաց պատուոյ արգաղիրը և նորա կուսութեան և ամբութեան գրօշմը անայլայլակ կփայլի, զոր աշխարհնիս տիրակալ սգիները շատ ուղեցին, բայց չկարացին ջնջել՝ աշխարհիս աշադին դարերէն սկսեալ. թէլ, նինոս, Շամիւրամ և Ասորեստաննեայք, կիսաքսար, Աժդահակ և Մարք, Աեսոստը և Եգիպտացիք, կիւրոս, Դարեհ և Պարսք, Աղէքսանդր և Յոյնք, Անտիոքս և Աստրիք, Արշակ և Պարմենք, Լուկուլլոսք, Փոմակոսք, Կորրուլոնք և Հռովմայեցիք, Արտաշիր, Շապուհ, Յազկերոտ և Սասանեանք, Ապակւրբահման, Մրտան, Եղիտ, Յուսիք և Հագարացիք, Տուղրիլ և Սկիւթք, Մէլիքշահ և Թուրք, Ճինկիզխան, Հուլուզան և Թաթարք, Լենկիդեմուր, Աքանդարդ, Շահքասք, Նատիրք, Հննք, Ալանք, Քիւրտք, Թիւրքմէնք, Ռուսք և գեռես շատերը, որ ժամանակ առ ժամանակ ելան յարձակեցան զինու զօրութեամբ մեր Հայրենին աշխարհին վրայ, առին, կործանեցին, տակնուվրայ ըրին, և մեր եղբարց անմեղ արիւնը թափեցին

Այս մերժեցին, տարագրեցին իր սիրելի զաւակները իր գիրկէն, և աւերակ թողոցին

Հայրենի աշխարհին հոյակապ շինուածքները, բայց նորա վեհ անունը չկարացին եղծել իրեն որդւոց սրտին մէջն

գ.

Հայրենասէր Մանկոտիք, մեր կեանքը, մեր փառքը և մեր գանձերը Հայրենեաց ժողին մէջնէ, ուր պէտք է նաեւ ըլլայ մեր սիրտերը:

Հայրենիքը մեր խանձարուրնէ, ու նաեւ թող ըլլայ մեր գերեզմանը, հայրենակիցները մեր մարմինը և արխւնն են, որոց անտարբեր պէտք չէ նայիլ:

Մանկանիք, պէտք է սիրենք մեր Հայրենիքը ինչպէս մեր կեանքը, պէտք է պաշտպանենք մեր հայրենեաց անունը, ինչպէս մեր անձնական պատիւը, և այնչափ բնականօրէն ինչպէս գարնան զերիւուներով հնչուած գեղեցիկ և պարզ օդը,

Ահա այս պէտք է ըլլայ մեր ուխտը, մեր սկզբունքը, և մեր գաւանութիւնը միմիայն ասոր համար պէտք է ասրինք և մառնինք, ուր մինակ կտեսնանք ազգին լուսաւորութիւնը, հայրենեաց աղաւածութիւնը

Եկած հասած է այն օրը մանկանիք, որ ամեն մէկ ազգադին անհատ կպարտաւորի աշխատիլ իր հայրենի փառացը աղաւածութեանը և

պատւոյն համար, այսօր մենք պարտաւորութիւն ունինք. Հայուն առաթուր կոթուած իւրաւունքը պաշտպանել, մեր կենաց բուն խոկ խորհրդաւոր նպատակն է ասիկայ, և այս նպատակին համեյլու համար պէտք չէ վհատիլ, պէտք չէ յուսահատիլ, ոչ աշխատութեանց և քրտանց առջեւ, ոչ գրչի և ոչ խօսքի, ոչ բանտի և աքսորանաց և ոչ խոկ մահուան կախաղանին գէմ. արդարութիւնը, իրաւունքը և ճըշմարտութիւնը ըլլայ թոնզ մեր զէնքերը. մէկ խօսքով աշխատինք մինչեւ ցարդ քարոզուածաղդային թշուառութեանը միակ գարման և անոր բարտպն նպաստաւորով միջոցները ձեռք ձգել, և Յամանեան առատագութ և բարեխընհամ կայսեր չնորհիւը՝ մենք ալ աշխարհիս եւ բերը ազգութեան և մարդկութեան անունը վայելենք, ազգաց կարդը անյնելով:

Ուստի մանկատիդ Հայ, տարագիրդ ՚ի հայրենեաց, զարդացիր օտարութեան մէջ, մեծացիր իշխանութեանց և փառաց մէջ. հեռիքուսիրուն Հայրենիքէգ, հեռիքուսիրուն հայրենակիցներէգ, պանդուխտ և գաղթական, բայց ունեցիր սիրտ, ունեցիր աղնուութիւն, որ հայրենեացդ պարծանքը աւելցնես:

Բէլլիք կըսէ. « Յիրաւի աղնիւ զգացմամբք մեր հայրենիքը սիրելու համար պէտք է որ ամեն բանէ առաջ զմենց այնպիսի անձինք ընենք »

որ Հայրենիքնիս չ'ամբնայ, այլ պարծի մեր վը-
րայ ու Գու ալ այս սկզբունքով վարուէ աշխար-
հիս վրայ, և հարկաւ անշուշա օր մը պիտի վրդժ-
կի սիրտդ, աշքերդ պիտի պղտորին անուշակ
արտասուներով զոր Հայրենեաց սուրբ սէրը
քու աշքերէդ հսուել պիտի տայ, և սիրտդ պիտի
մղէ զքեզ ելլել, վնառել քու սիրուն Հայրե-
նիքդ, երթալու համբուրելու այն սրբասահ-
ման վայրերը, ուր կան սուրբ Հարցդ սրբալցո
ուկերոտիքը և նոցա հոյակապ և վեհ շիրիմնե-
րը:

ՄԻՌԻԹԻԻՒՆ

« Զուգութիւնը բարեաց մայրն է, իսկ
անզութութիւնը չարեաց ծնողն է »:
Եղինել:

« Երջանիկ կըլլային մարդիկ եթէ անսնք
իբարու հետ միաբանեին »:
ՄԻՑՆԵԼ:

Ա.

Անշուշտ ոչ ոք պիտի կարենայ ասանկյայտ-
նի ճշմարտութիւն մը ուրանալ եթէ՝ անդամմը
աշքէ անցնէ ազգերու պատմութեանց էջերը,
և անսնց տոհմային բարութեանց և թշուառու-
թեանց պատճառները որոնէ, ուր պիտի տես-
նէ ամեզերիս ահեղ ճակատէն սահող անցեալ
դարերու հնութեան մէջ մարդկային ազգին
զանազան բաժանմունքները, պատահած ցա-
ւալի դէպքերը՝ որք մ'միայն անմիաբանու-
թենէ յառաջ եկած չարիքներ ըլլալը յայտնի
են, և այն ատեն ամեն մարդ ինքնին պիտի հա-
մոզուի թէ՝ ազգի մը հասարակութեան միու-
թիւնը պիտի կարողանայ պաշտպանել իրեն
յատկացած սեփհական իրաւունքը, և տար
հակադարձ ինքնին ուրիշի մը իր հայրենի ի-
րաւանցը մատնուու պիտի ըլլայ :

Ազգերու, տէրութեանց և մեծամեծ աշ-
խարհակալ թագաւորաց միապետական և տա-

Նուտերական գերապանծ դահերուն անդըր գուելի հաստատութիւնը , անոնց ընդհանուրին վրայ ունեցած խրոխտ իշխանութեան դաւազանի զօրութիւնը , ազգերու ժառանգը և հայրենատուր սեփհականութիւնները հասարակաց միութեան պաշտպանութենէ կախումունի . որովհետեւ թագաւորութիւն , իշխանութիւն , ազգ , ժողովուրդ և հասարակութիւն ըսածնիս ուրիշ բան չէ , բայց եթէ ընդարձակ և մեծ մարմին մը , որ կկազմուի մասնաւոր գերդաստաններէ և անհատ անձերէ , և կներկայացնէ թուաւոր ամբողջութիւն մը :

Եթէ ազգի մը հասարակութիւնը ունենայ կատարեալ միութիւն , անկարելի բան է որ իր ըրած ձեռնարկութիւնները կիսկատար մնան , անկարելի բան է որ նոյն ազգին միութեան զօրութիւնը ամեն գժուարութեանց չյաղթէ , ամեն խոչնդուսներ և արգելքներ ինքնահալած փախստական չընէ , ամեն հարուածոյ և արկածից գէմ արիութեամբ չդիմագրաւէ , ամեն մարդկային լարած թակարդները առաթոյրուից չփշրէ , անկարելի է վերջապէս , որ այն պիսի միակամ հասարակութիւն մը իր ամենափոքր իրաւոնք անդամայլոց յափշտակելտայ : Թո՞լ չ'երկնչի , թո՞լ չմիշտի և չյուսահատի այն ազգը՝ երբ իր հասարակութիւնը միութիւն ունի , որովհետեւ ուր որ հասարակաց միութիւն

կայ , հոն ամեն իրաւոնք կպաշտպանուի , հոն արդարութիւնը և խաղաղութիւնը իրենց յաղթանակը կանգնած , հաւասարութիւնը կ'իշխէ ամենուն սրտանց մէջ , հարուստ , աղքատ , քաղաքայի և գեղջուկ ամենքն ալ հաւասար ամենքն ալ իրենց իրաւանցը տէր , ամենքն ալ մէկ եղբայր , խարութիւն ամենեւին ըլլլար , մէկու մը անձնական գործը՝ իրենց ամենուն ալ կվերաբերի . մէկ խօսքով հոն կայացած է մարդկային երջանկութիւնը , մարդկային ապիկար ընութեան ապաստանարանը :

Այսպէս աղդ մը իր հասարակութեան միութեան չնորհիւը պիտի կարենայ օր ըստ օրէ ՚ի լաւ անդք յառաջադիմել , տիրապէս իր ամենափոքր իրաւոնք անդամ պաշտպանելով :

Միացեալ—Նահանդաց հասարակապետութիւնը , որ ոչ միայն հողոյն և երկրին բնական գրեցը համար կիրակուի միացեալ , այլեւ թագաւորութիւննին , հասարակապետութիւննին միացեալ է ազատ գաշնակյութեամբ , և այսօր Եւրոպից լուսաւորութեան և քաղաքակրթութեան համարումը մեծ մասամբ իրենց գրաւածեն , ուրիշներէն աւելի գործունեայ , յաջողակ , խաղաղապէր և յառաջադէմ գտնուելով :

Դեռ եւս ասոնց նման շատ մը ազգեր իրենց հասարակապետութեան չնորհիւը կրցեր են աղէկ միջոց մը ձեռք բերել և յառաջադիմել ,

որոց վրայ մի առ մի խօսիլ մեր անձուկ տողեւը չեն ներեր :

Ազգաց իրենց հասարակութեան միութեան նորհիւը ստացած մեծ յառաջադիմութիւնն սացած մեծութիւննին և համբաւնին, արդէն իսկ հանապազորեայ փորձերը վրայ կանգնած են :

Լրագրաց քաղաքական լուրերը կարդացողք և ազգաց յառաջադիմելու եղանակին վրայ տեսութիւն ունեցող ողջամիտ մոքերը՝ հարկաւ պատճառներէն ալ անծանօթ չեն. ուստի լաւ եւս պիտի համոզուին մեր հետը թէ՝ երբ ազգի մը հասարակութիւնը ունի միութիւն՝ անշուշտ պիտի յառաջադիմէ, լուսաւորուի և իր իրաւանցը իշխէ. իսկ ասոր հակադարձը երբ ազգի մը ամբողջութիւն կազմող գերդաստաններուն մէջ տիրապետէ անմիաբանութեան, ինքնասիրութեան և կուսակցութեան հոգին, անտարակոյս եղիր թէ՝ այն ազգը իր էութիւնը պիտի հաշմէ, և անմիաբանութեան ձեռօք մատուռակած մահարոյր բաժակին վերջին կաթիլն ալ իր ճնշուած գլխոյն վրայ թափելով, երթայ գլուորի պիտի անյիշատակ վի մը մէջ, և գարերը դայն պիտի մոռցնեն :

Այս մասին թէպէտ ազգերու պատմութեանց էջերը բաց են մեր առջեւ՝ մեր խօսքերուն յայտնի և ճշմարիտ ապացոյցներ մէջ

բերելու, բայց մեղ համար բաւական թողը լոյ անդամ մը գլխէ գլուխ Որշակունի հզօր թագաւորութեան կործանման աղիողորմնկարադիրը աչքէ անցնել և կարդալ, զոր ծերունին խորենացի ՞Ռլրամ դքեղ Հայոց աշխարհ ՞ ըսելով կակսի իւր նուագը, որ ազգային ցաւալի վիճակին վրայ, սէր, գութ, ցաւ, կարեկցութիւն, մէկ խօսքով զգայուն սիրտ մի ունեցող Հայը՝ առանց արտասուք թափելու չպիտի կարենայ կարդալ Ա. Վարդապետին խօսքերը. բայց ի՞նչ հարկ կայ դեռ եւս այնշափ հեռուն երթալ, ահա նոյն խակ խորենացիին Ժամանակին աւելի ցաւալի վիճակի մը մէջ կգւնուի այսօր ազգերնիս, և եթէ՝ դարսու մէջ խորենացիի մը նման ազգասէր սիրտ մը գտնուեր, անտարակոյս հազարումէկ ողբումներով, լալիւներով և հառաջանքներով ազգին ազետալի վիճակը հանրութեան ներկայացընելու չպիտի գանդապէր. և միթէ չեղաւ, քիչ գերեցին ազատախօս գրիչները, քիչ հրապարակական թերթերը ամեն օր ազգին խեղճուկ և աարտամ կացութիւնը հանրութեան ականչներէն վար պօռացին, որուն համար բանտ, աքսոր, սպառնալիք, եռամսեայ և վեցամսեայ գալդարում և ուրիշ պատիժներ չտեղացին նոյս գլխուն, բայց ով ականջ դըրաւ, ով խօսեցաւ, որին հոգը եղաւ, ով ազ-

դասիւրաբար ազգին զէկը ձեռքը առաւ . և
ոչ մէկը . . . Անցնիմք . . .

Բ.

Ամեն ճշմարիտ Հայեր , ամեն աղատամիտ
ոգիներ , ամեն հայրենասէր սիրտեր կղգան ,
գիտեն և կվկայեն և ինչպէս արտաքին երե-
ւոյթը կը ցուցնէ , որ ընդ հովանաւորութեամբ
մեծաղօր Օսմաննեան բարեխնամ կառավարու-
թեան և նորին մարդասէր ինամոց պաշտպա-
նութեան ներքեւ հպատակ գտնուող Հայ
ազգի հաւատարիմ ժողովուրդը օր ըստ օրէ
կ'աշխատի և կճգնի յառաջադիմելու , ինչպէս որ
ազգութեան պատիւը , գարուս ոգին և նոյն
խակ բանավարութիւնը կը պահանջէ , և գեռ
եւս Նորին վեհափառ կայսեր չնորհիւը շատ
փափաքներ և յոյսեր կօնուցանէ Հայուն հայ-
քենասէր մասը իր սրտին մէջ , բայց ցաւելով
կըսեմ որ Հայ ազգը չորս հինգ դար առաջ ուր
էր նէ մինչեւ ցարդ գարձեալ հան է , ՚ի բաց
առեալ մէկ քանի երկիրներէ , և մինչեւ հիմայ
ազգին բարօրութեանը , ազգին յառաջադիմու-
թեանը և լուսաւորութեանը համար շատ բա-
ներ խօսեր , շատ բաներ դրեր և շատ դորձե-
րու սկզբնաւորութիւնները ըբած ենք , որոց և
ոչ մէկը կըցեր ենք դլուի հանել :

Եւ այս ինչո՞ւ համար . — բացատրենք :
Մեր անուան , մեր ազգին սեփհականած-
քնք անմիաբանութեան ոգին , ամենքնիս ալ
չ . եմ , չ . միայն եմ ըսել սորվեր ենք , ամենք-
նիս ալ իշխել կուզենք . բայց ոչ իշխելու և
ոչ ալ կառավարելու կերպը գիտենք , ամենք-
նիս ալ առանձինն առանձին մեր կամքը և
մեր կարծիքը պաշտել տալ կուզենք . հա-
մոզում , բան հասկնալ և հասկցնել մեր մէջ
չկայ , ազգ խորհել և նորա համար բարիք
ծննել շունինք , ամեն բան մեր աչքին դէմ
հակապատկեր առարկաներ կերեւան , մէկուն
գործած՝ միւսին գէջ կմուի , և այս իրերը
սուլդութեամբ կշռելու , քննելու անձեռնա-
հաս կարողութենէ յառաջ եկած չարիքներ
են . ամեն բան կրիւք , ամեն բան կուսակ-
ցութեամբ , ամեն գործ ակնառութեամբ դոր-
ծելն ալ անմիաբանութեան ոգւոյն ներշնչու-
թիւնն է :

Գառառներու մէջ Հայուն մեր սիրականնե-
րուն մեր եղբայրներուն արիւնը կը հոսի բըռ-
նութեան ձեռօք . . . խեղճ Հայ ժողովուրդը
միշտ հարստահարութեան տակ կճնշուի , նորա
նուիրական Ս . կրօնի արարողութիւնք և Աս-
տուածային փրկարար Ս . Խորհրդոյն մեծու-
թիւնը՝ ամբարիշտ և ապերատան մարդիկներէ
կ'անարդուի , թշուառութեան ճիւաղը օր ըստ

օրէ իր նահատակները կշինէ . ժողովրդեան լնաւանիքը , ապրուստը , մինչ զի կեանքը՝ դասմը բարբարոս մարդկանց ձեռքն է , և մենք տակաւին բուզանդիոյ մեջ այս վիշտերուն իրը անաեղեակ իրարու միս կ'ուտենք , զիրար կը մատնենք . Յիսուսի Քրիստոսի աշակերտ եղող Ա. Հայրենին ալ իրենց փառասիրութիւնը հագեցընելու կրիւք , թէ գաւառներու մէջ և թէ նոյն խոկ մայրաքաղաքիս մէջ իրենց սրտին սիր և վրէժը առնելու համար , իր զաւակը , իր մուլորեալ ոչխարիկը , իր գառնուկը , որ մայելով ետին ինկած կ'երթայ՝ կրանէ դայլին կը յանձնէ , դատ կվարէ անոր հետ , և ուր ան ալ . տաճկական ատենի մը մէջ . . . վախ Հայերուն . . .

Աստուած՝ որ ամեն բան կտեսնէ , որ ամեն գալտնի խորհրդոյ տեղեակ մարդուս սիրար կըննէ , և զիտէ մեր ամեն մէկուն այնչափ չարիքները , բայց դարձեալ իր ոզարմութեամբը կներէ , և կարովեցնէ ներել , խոկ մենք նորա ապիկար արարածներս մէկզմէկէ վրէժ առնել կուզենք , չենք դիտեր թէ՝ գէշութենէ ինչ կընայ յառաջ դալ . . .

Քրիստոնեայ Հայեր , Քրիստոնեայ Եղբայրներ , Քրիստոսի աշակերտող Ա. Հայրեն , Աստուած Երկինքի խորերէն մարդարէն բերնով կդուռայ մեր դլիսուն , « Ձեզի համար իմ անունս չեթանոսաց մէջ կը հայհոյուի » և տակաւին

դուք Քրիստոնեայքդ , դուք Քրիստոսի աշակերտներդ քաշեցէք , տարէք մէկզմէկ դատաւորաց ատեանները , մատնեցէք մէկզմէկ , տեսնանք վերջերնիս ի՞նչ պիտի ըլլայ . . .

Աշխարհ թող զիտնայ , աշխարհ թող իմանայ թէ՝ Հայ ազգին չվերածներուն պատճառը իր հասարակութեան անմիաբանութեան , Երկապառակութեան և ինքնասիրութեան ոգին է , ոգի մը , զոր կարծես թէ՝ Նախախնամական կամքը յատկապէս Հայուն , խեղզ Հայուն սրտին մէջ գրած է իրը պատիժ իր Երկրաքարշ կիրքերուն , որպէս զի թշուառութեան , գերութեան և ստրկութեան ծոցը առիւծու կորիւններու նման մանչէ ու մանչէ . ոգի մը՝ որով , բարէ անոր նախնի փառքը , պատիւը նաեւ ազգութեան էութիւնը գոզցես անհետանալու վրայ է . ոգի մը՝ որուն մահառիթ նչովը դեռ ներշնչեալ կմնայ Հայ ազգը իր էութիւնը հաշմելու և գուցէ զայն հիմնովին կործանելու .

Ոյն , ամեն զգայուն Հայ սրտեր պիտի արտասուեն այս մասին , պիտի սգան իրենց վիճակը , պիտի լան իրենց Հայրենի փառաց ամենաքաղցր յիշատակները յիշելով , որ անմիտքանութիւնը մեր Հայրենիքը , մեր թագաւորութիւնը , մեր փառքը և պատիւը կործանելէն և բնաջինջընելէն ետքը , դարձեալ դեռ կաքնի , կջանայ ազգութեան արմատը իր կեր-

բռնէն խլել բրցնել և վերջին շունչը եւս բառ
նալ... ի զուր կճգնի Հայրենասէրը միութիւն
քարոզելու , ՚ի զուր կ'աշխատի պատմադիրը ան
միաբանութենէ յառաջ եկած սարսափելի չա
րիքները յետադայ սերնդոց ներկայացնել . ՚ի
նանիր կվաստակի արդի լուսամիտ Հայը՝ թեր
թեր լեցնել և աղդին վիճակը հանրութեան
աշաց դէմ դնել . մինչդեռ ամեն ատեն մեր
մէջ վասակները պակաս չեն , մինչդեռ Հայ
ըլլալովիս է չեմ գիտեր ամեն ատեն մէկորշ
մէկու փոս փորելու պատրաստ ենք , մէկզմէ
կու սիրու վշտացնելու , մէկզմէկ արհամարհե
լու և նախատելու , առանց մեր աչքին ամեւ
նամեծ քերանը տեսնելու , ուրիշն աչքին
շիւզը նկատելու և դայն քարոզելու արագ ,
զրպարտելու և շողքօրթելու մէջ վար
պետ , մեր մտքէն՝ մեր գլխէն՝ մեր հասակէն
շատ մեծ յոյսեր մեր սրտերուն մէջ սնուցա
նելով փառաց և իշխանութեան ետեւէն հետե
ռաս վազելով թեթեւամիտ շահատակ : Վեր
շապէս ո՞ր մէկն ըսեմ , որ մեր և մեր իսկ սըր
տերուն մէջ տեղի չունենան , և դեռ եւս
անմիաբանութեան մէկ առանձնական շնորհքն
ալ աղդային տաղանդի , հանճարի և հարստու
թեան տէր եղող անձինքներն ալ իրարու ներ
հակ մասնաւոր խումբերու որոշած է . մին աղ
դային լուսաւորութեան և յառաջադիմութեան

քարեկամ , իսկ մէկ մասն ալ գիտես թէ ուխ
տած են յանուն Աստուծոյ ամենակալին՝ աղ
դային գործերու ձեռք զպարնել , աղդին գոր
ծին չխառնուիլ , մէկ խօսքով աղդին անունն
անդամ չտալ . բայց իր անունը ուր կը մնայ —
նա ալ դու գնայ մատածէ ... և դեռ եւս շա
տերն ալ ինքնամոլութեան ախտով բռնուած ,
վատթար կիրքերու գերի եղած , կրօն , Աղդ ,
Հայրենիք , մարդ , մարդկութիւն , խիզճ , ար
դարութիւն , իրաւոնք , ամեն բան մոռցած ,
ամեն բան ոչինչ համարած . նոյն իսկ իրենց
էութենէն կասկածելի մարդիկներ , աղդին շա
հը անձնականին զոհող , իրենց կրից նպատակը
յառաջ տանելու համար այնպիսի զէնքերու
կդիմեն , օրոնցմով թէեւ վայրկեան մը յաղ
թահարտւածն ալ վատութիւն կը կոչէ . բայց ոչ
Հայրենասէրը , որուն պարտքն է մեռնիլ ...

Համոզուած ենք սակայն թէ՝ իրերու այս
ցաւակի վիճակը չիրնար գեր եւս շատ եր
կար տեւել . բայց մինչեւ երբ . ահա չըս հինգ
դար անցաւ , գնաց Հայու գլխէն . և ինչո՞ւ եւ
զած անցքերուն պատմութեանց փոշին չենք
խառներ և անքնց պատճառները չենք փնտը
ուեր , և ներկային մէջ այն պատճառներէն խոր
շելով՝ աղդին ապագային բարելաւուելու չենք
միանար , ուրիէ կախումունի աղդ ային կեանքը
եմէ մենք՝ Հայքս , մեր մէջ մեզմէ և մե-

զի հասմար թշնամիները չունենայինք, եթէ Հայութնեաց մատնուու վասակները չունենայինք, եթէ Հասարակաց միութիւնը վրդովող և զայն բաժանող կուսակցութիւնները չըլլար մեր մէջ, հիմայ աղդային անիշխանութեան դառն հետեւանքները ողբալու չպիտի ստիպուէինք....

Գ.

Հայեր, իմ եղբայրներս, կամ յանձնառու պիտի ըլլանք միշտ մեր իրաւունքներէն զըրկուելու կամ ընտանի և արտաքին թշնամեաց մուրճը և ապտակը ուտելու, անրան անասնոց կարգը իջնելով, և կամ միաբանութեամբ և սիրով պիտի վայելենք մեր իրաւունքը, դոր բնութենէն պէտք են ժառանգել ճշմարիտ և անձնիշխան մարդկութեան դրոշմը կրող բանաւոր էակները:

Եթէ դուք Հայեր, անրանական և թըշուառ ճակատագրի մը սիրահարներն էք, գացցէք, մնացէք խաւարին մէջ ատեցէք, թըշնամանեցէք մէկզմէկ, մասնեցէք, դատեցէք զիրար, արհամարհեցէք ձեր եղբայրները, և դուք իշխանաւորներ, կրցածնուոդ չափհարստահարեցէք ձեր խեղճուկ ժողովուրդը, մի ինսայէք ձեր աղդակիցներուն, ըրէք ինչ որ կրնաք, մի թողուք ձեռքէ անմիաբանութիւնը

իսկ եթէ դուք Հայեր, կուզէք յառաջադիմել, կ'ուզէք ճշմարիտ մարդկութեան, աղդութեան անուամբ պարծիլ, կ'ուզէք Աստուծումէ սիրուիլ, սիրեցէք մէկզմէկ, միաբանեցէք մէկզմէկու հետ, և եթէ դուք նախանձախընդուրի եք ճշմարիտ մարդկութեան պատուոյն, և գեղեցիկ սկզբունքի մը ծառայել կ'ուզէք, գացէք, քննեցէք և տեսէք թէ՝ ինչ է ձեր կոչումը և ինչ է մարդու մը առ մարդն և առիւր աղդը ունեցած պարտաւորութիւնները....

Կ'ուզէք ուրիշներէն սիրուիլ, սիրեցէք ուրիշները ։ կ'ուզէք ուրիշներէն յարդուիլ, յարդեցէք ուրիշները ։ կ'ուզէք ուրիշներէն բարի ըրէք, մը շահիլ, դուք ալ ուրիշներուն բարի ըրէք, վերջապէս ինչ որ կուզէք ուրիշները ձեզի ընեն, դուք ալ նոյնը անոնց ըրէք, և նոյն իսկ այս են, ըստ Յիսուս Քրիստոս, Օրէնքներուն և Մարդարէններուն ամբողջութիւնը :

Եկէք, մանկախիք, դուք ալ Ձեր տղայ հասակին մէջ, քանի որ կմնանիք անմեղութեան դաշտօրէից մէջ, հիմակուընէ սորվեցէք սիրել մէկզմէկ ։ հիմակուընէ սորվեցէք կ'ըսեմ չառել զիրար, և անմիաբանութեան, երկալաւակութեան և ինքնասիրութեան ախտերուն տեղի չտալ ձեր սրտերուն մէջ ։ միշտ յարգել և պատուել մէկզմէկ, առանց խարութեան եղբայրար վարուիլ ամենուն հետ,

մերջապէս թող մեր սրտերուն վրայ ալ դրոշ
մուի այն սրբազն տառերը, որն որ Գաղղիոյ
Հայրենասիրաց դրօշակին վրայ դրուած է.
« ԱՍՏՈՒԾԵ ԵՏՔԸ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆ » :

ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄ

« Հաւասարակշռոթեան բարձրտոցն ո-
րէնքն վրայ կըթնի սյս աշխարհքս, ո-
րուն մէկ կողմն է այն հրաբուխը, ուամէ-
դուրս նետուեցան մարդիկ, և միւս կողմն
ալ վիչ մը՝ ուր կը գլորին մարդիկ անցա-
րիր, Հաւասարակշռին մէկ կողմը դրուած
են նախապաշարումները, միւս կողմն ալ-
ակղունեցները » :

ԿՄԻԼ, ՏԸ ԺԻՐԱԲՏէ

« Թփւնելը (1) երկուն է, խաւարամած և
ահմրկու: Վան զե նիւթը պյնչափ կը
պատէ և կը ճնշէ մարդկութիւնը, աւե-
լորդապաշտոթիւնները, նախապաշարում-
ները և բռնաւորութիւնները պյնպիսի ան-
թափանձելի գմբէթ մը կռնագնած են, մու-
թը պյնչափ տարածուած է մասոր զլխուն
վրայօքը, որ կընանք ըսել թէ մարդկու-
թիւնը երկրին ներքեւն է»:

ՎՃՐԹՈՒ ՀԱԽԱԿՈ

Ա.

Նախապաշարում կ'ըսուի մտրդուս իր տե-
սածէն ու գիտցածէն աւելի բանի մը չհամող-
ուիլ և չուզելը: ինչ որ ինքը իր նախնիքնե-
րէն ընդունած է՝ կ'ուզէ նոյն սովորութիւն-
ներով և աւանդութիւններով ապրիլ, մեռնիլ,
և թաղուիլ:

(1) Եւրոպական բառ մ՛է, որ կը նշանակէ լեռներու, գե-
տերու և երկրի ներքեւն շնուրած ճամկայ:

Նախապաշտումը մեծ մասամբ և խսդառ
դրեթէ աղիտութեան և ռամկութեան արդ-
խնքն է, որ ուղիղ սկզբանց գէմ ահարկու
հրէշներ և կիսակործան շնչնքեր մը կ'երազուին
անհետաքննին մտաց առջեւ :

Նախապաշտումն կոթողը մտաց լուսաւո-
րութիւնն է, միայն լոյսն է խաւարը փարա-
տողը :

Նախապաշտումն մարդկանց մտքերը ծած-
կուած են մթագին քօղով մը, զոր աշխարհիս
առաջին դարերէն ՚ի վեր այս քօղը իր էու-
թիւնը ունի, փակելու և գոցելու մարդկանց
աշքերը որ իրենց գէմ եղած առարկայից ա-
մեն մէկ հանդամանդները հետաքննին աչօք
պարզապէս չկարենան տեսնել և ըստ այնմ ո-
րոշումընել թէ՝ իրենց աւանդուած սովորու-
թեանց և կարծեաց որ մասին հետեւելու հարկ
կայ և որ մասին չկայ, կամ թէ՝ նոցա այն սովո-
րութիւնները դարսւս քաղաքականութեան և
լուսաւորութեան ընթացից կհարմարի՞ թէ ոչ :

Եիտակը խօսելով՝ եթէ աշխարհի լուսա-
ւորեալ և քաղաքակիրթ մասը հետեւելը նա-
խապաշտեալ մարդու մը ընթացքին, տակա-
վին մինչեւ այսօր ստուընիս բովիկ պիտի քա-
չինք, ոչխարի մարթ զգենուինք, աներնիս
խոսէ շինուած, և գուցէ քարանձաւներու-
լոյն ու ընդարձակ խոռոչները մեղ բնակու-

թեան տեղի ընտրէինք . ովկիանոսի կատաղի
ալիքներուն վրայ օրերով ամիսներով պէտք
էինք ծփալ կամ բնաւ ծովուն երեսը չնաւել-
վերջապէս ամեն բան իր դժուարութիւններովը
պիտի ծանրանար մարդուս վրայ . ընթացքնիս
տմարդի, կոպիտ և վայրենաբարոյ, բանակա-
նութեան և նոյն իսկ մարդկութեան այլակերպ
հրէշներ պիտի ձեւանայինք, և մարդկային
բանավարութեան հանճարը և նոյն իսկ միտքը
ունայն դեպերանքներով ժամանակ պիտի անց-
ներ և ոչնչանար . ինչպէս Ժիւլ-Սիմօն կ'ըսէ-
աՄարդուս միտքը ամենադիւրաշարժ և ամե-
նահզօր գործի մ'է . . . Աշխարհիս մէջ ահագին
ջրվէժներ կան, որք անապատներուն մէջ գե-
տերը կ'եռացնեն առանց օդտի, և որք կըր-
նան զօրաւոր մեքենաներ շարժել եթէ մարդ-
կային ճարտարութիւնը հոգալու ըլլայ . Նոյն
պէս շատ երեւելի մտքեր կը կորսուին առանց
ճանչուելու, որովհետեւ մշակութենէ զուրկ
մնացած են և կամ թէ չկրցած են հետեւելի-
րենց կոչումին . . . Բայց եթէ գու կրնաս ասոնք
արդի նախապաշտումն հասկցուր, քե-
զի կդ առնայ երկարուէն քարոզ մը կսկսի կար-
գալ երիտասարդական փոփոխասիրութեան և
դարսւս ողւցն նախկինէն շատ տարեր և
անցեալին կարի անհամաձայն ըլլալուն պար-
սաւանօք, որ դլուխ ունիս նէ կայնէ մտիկ ըրէ :

“ Ահա ասանկով աշխարհքս աւրուեցաւ ,
կըսէ , ասանկով մեր տունը տեղը հիմնայատակ
եղաւ , ասանկով մեր վարկումը և համբաւը
կորսնցուցինք . . . ամեն մարդ գիտէ չգիտէ
գլխուն փշածը կիսուի . ինչ որ կ'ուղէ կըսէ .
գարուս երիտասարդք անցեալին մարդուն կա-
րեւոր եղած յարդը տալ չեն գիտեր . անցեա-
լին գաղափարներուն հաւատք չեն ընծայեր ,
ամեն բան կ'ուղեն ռոր ու հօրո ըլլայ . . . կեան
քերնին կիմացնեն բան սորվելու հտմար , ա-
մենքն ալ գերեզմանական մահատիպ պատ-
կերներ գարձած են . . . ”

“ Մեր նախնիքը , մեր հայրերը ասանկ մանր
մունը բաներու չեին հետեւեր . տղայի մը Սառ-
ձա , Նարեկ կարդալը և շնորհքով որո՞ւն մը
գրելը բաւ կը համարէին ”

“ Մեր նախնիքը առանց խելքի գործ չեին
տեսներ , որ իրենց զաւակացը մեր լեզուն
զատ՝ օպար լեզուներ չեին կարդայներ . հի-
մակուան տղայքը լեզուներ սորվելով՝ անօ-
դուտ և անշահ գրքերը կարդան և կմոլորին . . . ”

“ Երաւցնէ մեր հայրերը անխելք չեին , որ
աղջկանց դաստիարակութիւնը անօդուտ հա-
մարած էին և նոյցա կարդալ գրելը աւելրդ-
կհամարէին . ահա հիմայ փառք Աստուծոյ . . .
զարմանալի՛ բան . . . աչքովս կտեսնամ որ 12—16
տարեկան հարսնցու աղջիկներն ալ դպրոց կը

յաճախեն , չեմ դիտեր ինչ հօրո սորմելու .
ասոր համար տանը մէջի գործքերը , աւել ,
որբել , մաքրել , լուացք ընել , կերակուր ե-
բել , վեր վար աշխատիլ չեն ուղեր , այլ տա-
նը մէկ անկիւնը քաշուած՝ մեր ժամանակի
կուսակրօն մայրապետաց նման սաղմոս , նարեկ
և կամ ազօթագիրք մը կարդալ ալ չէ , հապա-
խինց համեստութեանը անվայել թուղթեր ,
նամակներ կը դրեն . . . սուտ չէ եա սա ըսած-
ներս , ամէկ զատ մարդու ալ չեն հաւնիր , ա-
մեն կերպով չենք ու շնորհք մարդիկներ կ'ու-
ղեն , շարաթը մէկ մօտա ձեւի կը մտնեն , մօ-
տիսթրաները ոսկի կը կոտրեն . Փիստանի , շաբ-
խայի տուածնին քառասուն և հինգ գպրոց և
քսան հատ ֆրկիչ կպահէ . բէրուքէրները գի-
շեր ցորեկ աշխատելով այն ձեր ուստի մնական
ըլլալիք աղջկանց զարդերուն համար շինած-
պոմպէներնին , ֆաքիւլներնին հազիւ հազ կը
բաւէ ”

Ահա սա չէ մի աղջկանց դաստիարակու-
թեան արդիւնքը . սա չէ մի դարուս յառա-
ջադիմութեան ոգին . . . խեղճ Հայեր , օտա-
րին կապիկը ”

“ Մեր աղջայութեանը վարժարաններու մէջ
օրը մէկ երկու ժամ , մանուանդ ամսուուան
տաք օրերը մէկ երկու ժամէն աւելի տղայքը
կընացնէին հանդստութեան համար , որ աւելի

բանիբուն, ուշիմ և խելացի կ'ըլլային . . . :
իսկ հիմայ նոր մօտայէ մէջառիկ տեսակ տե-
սակ նորելուկ խաղերով տղայքը կհոգնեցնեն
և կվնասեն, քան թէ նոյա հանդատութեան
կնպաստեն” :

« Զարմանալին հոս է . քէ՞ն . . . այս օրերս
10—12 տարեկան թոռանս իրեն դասատու-
ները պատուիրեր են որ գիշերն ալ չորս
հինգ ժամ արթուն կենայ գրելու կարգա-
լու պարապի, և ահա ասանկով խեղճ թոռ-
նիկս օր բատ օրէ նիհարնալու վրայ է . շատ
անդամ հաց ուտելու ալ ախորժակ չունի. չոր
հացով մը և երկու միրգով օրը իրիկուն կ'ընէ,
գիշերը սեղանին վրայ հազիւ թէ երկու երեք
պատառաքաղ կ'առնու և ետ կը քաշուի. և
նա ալ ընափի և գիւրամարս բաներ կուգէ ըլ-
լան. իմ հսյրիկս սեղանին զլուիր նստած ա-
տեն տասը տեսակ կերակուր պէտք էր գըտ-
նուիլ սեղանին վրայ, կ'ուտէր կը խմէր կուշտ
մը և անմիջապէս սեղանին քովը կից սենեա-
կը պատրաստի ձգուած անկողնոյ մէջ կը թա-
ւալէր հանգիստ մը քնանալու, որ աւելի սը-
նենդարար և օգտակար է . . . և ահա ասանկով
կըցեր ենք թէ նոքա և թէ մենք երկարատեւ
կեանք մը ունենալ և մեր թոռները տեսնալու
բաղդը ժառանգել” :

“ իսկ տես դու հիմա գարուս դիմնական

կարծածներդ, այնչափ բանի մը ետեւէն կիյ-
նան, այնչափ սիրս կհատցնեն, այնչափ վախս,
միս, ո՞հ, հառաջանքներ կհանեն, և ասանկով
կեանքերնին կմաշեն, որ հազիւ 20—25 տարի
կ'ապրին և կդարին գերեզմանին դուռը,
ամենքն ալ իրենց կենաց թշնամին, ամենքն ալ
իրենց քաղցրիկ արեւուն դահիճ. հազարու-
մէկ ախտերու ենթակայ եղած են իրենց կա-
նուխ հասակնուն մէջ . . . ի՞նչ է — ուսումնա-
կան պիտի ըլլան. աշխարհ պիտի չափեն, բնու-
թեան գագտնեացը պիտի հմտանան . . . ա՞հ,
քանիի՞ կառնես արդի գանուած ուսումնա-
կաններդ ալ, աչք աչքի վրայ, ակնոց ակնոցի
վրայ, գարձեալ հասարակ ընթերցման մէջ
քառասուն և վեց սխալ կհանեն . . . և տես թէ
ունեցած յարգերնին պատիւնին ի՞նչ է . ովէ է
անոնց երես առողջ . ովլ կլոէ անոնց ափեզը-
փեզ զրցւածքներնուն, ամենէն պատուառորը
մէջերնին կամ գասատու է վարժարանի մը
կամ տան մը մէջ և կամ գրադիր, և ամենէն
հարուսանին մէկ քանի հազար զուրուշ պար-
տասէր, ամենէն սիրելին և ամենէն աւելի
Ազգին մանկուեաց վրայ տարիներով խնամք և
աշխատութիւն ունեցող գասատուներն ալ Ա.
Փրկչեայ մէկ անկիւնը իրենց շունջը կաւանդեն
առանց ուստեղ օգնութիւն մը գանելու . . . :

“ Ահա բարեկամք յառաջադիմութեան, այս

Է ուստմականաց և արդի լուսաւորելոց աղեւուղի նկարագիրը, դուք քիչէն շատ հասկըցիք ... տար Աստուած որ դուք ալ՝ մենք ալ՝ տակաւին շատ ապրէինք, շատ բաներ ունինք ուեսնելու, Աստուած ունի պէնէրէն պահէ, ուո՞յ կամ բարձ տայ ... :

Բ.

Հիներուն այս և այս տեսակ խօսքեր խօսելու սովորութիւն եղած է (թէ և այս տեսակ զրյուածքներու մէջ ճշմարտութիւններ ալ կդանուին, որ ամեն ուղղախոհ անձանց համար անուրանալի է) բայց վաղ ուրեմն, դուցէ շատ յառաջ ասիկայ յայտնուած է աշխարհի թէ՝ հին խելքիրը երբէք համաձայնելու չեն խաղաղութեամբ տեղի տալ նոր դաշտաբներու և թէ՝ նորը պատերազմով պիտի կանգնէ իր գրօշակը հնութեան և նախապաշտմանց աւերակաց վրայ :

19 րդ գարու ոգին նախկինեն շատ մեծ և շատ ասրբեր սկզբունքներու կծառայէ, հին նախապաշտմանց կյալը, ցնցոտի կտոր բըրգուն կտաւներով կապուած ծրարը աւերելու բզկտելու, կտոր կտոր ընելու կճգնի . իսկ Հայը, խեղճ Հայը, տակաւին անձնական համազում չունի, տակաւին ինքը անձամբ անձին

իր վրայ խորհելու պէտքը չզգար, ինքը կբաւականայ ուրիշին հացին վշշունքներովը, ուրիշի մը սկզբանց ծառայելու գերի եղած կը կարծէ ինքինքը. ամեն բան անցելոյն կանգունավ կչափէ, անցելոյն զէկը ձեռքէ չժողովուր, իրեն համար ներկայ և ապագայ չկայ. միշտ անցեալը կխորհի, քաջաքակրթութեան և լուսաւորութեան երբէք միտում չունի, նաև իր նախորդին ցըցուցած շաւզին հետեւած կերթայ, ճամբայ մը, որ գնաւ ու գնաւ, և գարձեալ հօն ես: Իր կորատեան վիհին եղերքը կթեթեւի դողդողուն ոտքերով, բայց չզգար. Նոր փորձ մը ընել և նոյն խակ մաքէն անցնել անդամ մեղք կհամանրի ...:

Գեռ նախապաշտեալ Հայը, խաւարին բարեկամ մը, եղին այս ինչ ատեն բառաշելուն, իշուն այս ինչ ատեն զոնչալուն, շանը զիշեր ատեն ոռնալուն և կակզանցելուն, կատուին լըզութելուն, բուին վայելուն, աքլորդիին կամ թէ սեւ հաւուն անսովոր ժամաւ մէջ խօսելուն, սապին ֆափսալուն, եւայն եւայն, աեսակ տեսակ մեկնութիւններ կօւտայ. վասն զի իր մամիկէն անանկ աւանդուեր անանկ սորմբեր է:

Նաև զիսաւոր աստեղաց երեւնալուն, եւըրիշ մէաէորէական երեւոյթները իր ապագայ բազդին յաջողութեանը և կամ ճախորդութեանը հետ կկապէ, վասն զի իր հաւը

և պառաւ մամիկը այնպէս քարողած են .
Նա՝ տարեգլխուն կազմադի առջի գիշեր
ուան ժամը 7—8 ին միջոցները ստիպմամբ մը
վեր կցատկէ անկողինէն , և առանց մէկու մը
բարեւելու բարչը ձեռքը աղբիւրը կվաղէ , և
հազարումէկ առասպելախառն խօսքերէն եւ
տեւ գիտաց անունները կշարէ ջերմեռանդն
ուղերձներով , չեմ զ իտեր ի՞նչ բանի հսմար ...
և եթէ տանը դռնէն դուրս ելլելու երկիւզ
մը ունենայ , այս նախապաշարման արարողու-
թիւնը իր տանը ջրհորին դլուխը կիայնի կընէ
և օթը նշանաւոր խօշ ջուր քաշելով :

Նա՝ գարձեալ տարեգլխուն գիշերը առջի
իրկուընէ ոկտեալ անքուն կհոկէ գաւաթ մը
կամ սկաւառակ մը (բիամա) ջուրին վրայ
մինչեւ գիշերուան ժամը 6—7 ը , որ այլ և այլ
գոյներով ջուրերը անցնելուն միջոցը երբ գեւ
զին ջուր կանցնի , անմիջապէս բութ մատը
ջուրին մէջ թաթիւէ , որ ոսկի կտրի . ահա՛
քեզի ամենադիւրին վաստակի մը միջոյ ...
տես թէ՝ Հայը որշամի խելք ունի ...

Գեռ եւս Հայոց տիկնայք հրաշալի մեծ
պահոց Միջնքին և սուրբ Զատկի տօնին կիւ
սապէնաէկոստէին ման կիրակի է ըսելով՝ բու-
լը օրը սուրբ կպահէն , որպէս զի միները ի-
րենց կարը , կարկտուքը , քիթերնին , բերան
նին չուտէ ...

Գեռ եւս Հայոց տիկնայք , կախարդէ՝ կա-
խարդ , կարդ-ացողէ՝ կարդ-ացող , այաղմայէ՝ ա-
յաղմա պտըտելէ գաղրած չեն . ուստի է՝
չեմ գիտեր , տունէն ներս է՝ տունէն դուրս է
ըսելով . . .

Ահա այս և ասոնց նման գեռ ևս հաղար ու
մէկ նախապաշարմունքներով տոգորուած են
մեր ազգայնոց շատերուն մոքերը . մանաւանդ
կանանց մեծագոյն մասը՝ որք գաստիարա-
կութեան երես չտեսած խեղճ արարածներ են:

Մենք ասանկներուն կ'ըսենք թէ՝ հիմայ ա-
ռաջին աշխարհքը չէ . մարդկային հանճարը
վերցնելու կ'աշխատի այն բաղմագարեան նախա-
պաշարմանց արդինք եղող հին մոլեռանդու-
թեանց կոյտը և թէ՝ արդէն մեծ մասամբ իր
քանդումը ստացած է և մերձ է աւեր նորա . . . և
եթէ տակաւին նոյն դուռը նոյն ելքը և մը եւ
նոյն ճամբան կինստուէք՝ չելլար , ելլալիք ճամ-
բայ չէ . . . վերցուեցաւ այն գժնեայ , առապար
և անանձուկ գար ու բոս տեղերը , որք մարդ-
կային բարօրութեան ամենամեծ խոչնդու-
ներ կանգնած էին , և անիկայ իր բարձր ճա-
կատագլին շատ տարբեր անամնային վիճա-
կի մը ենթարկեր էին . և եթէ գեռ կյամա-
ռուք նոյն մաքով՝ նոյն գաղափարով ապրիլ ,
եղծեցէք ձեր ճակտէն բանավարութեան դը-
լամը , և վարեցէք այն կրաւորական կեանքը՝

զոր անասունն ալ կվարէ իր տիրոջը հաճոյից
համեմատ շարժելու:

Եկած, հասած ենք անանկ մէկ դար մը
չայ մանկանք, որ խիստ արագ արագ կը շտա-
պէ կ'երթայ մեր առջեւէն և մեղ իր հետքը
կթողու:

Դուք 49 րդ դարուն լուսաւորութեան զա-
ւակներն էք. ջանացէք Զեր մամերէն և մայ-
րերէն ընդունած անկիրթ դաստիարակութիւ-
նը, ընդունած նախապաշարնանց ծրարը, ըն-
դունած առասպելախառն և անմիտ դատողու-
թեանց արդիւնք եղող խօսքերու ծագումը իս-
պառ ձեր միտքերէն հեռացնել, ջրել և հերքել
դանոնք, և մի միայն Աստուածային ճշմարիս
յայտնութեանց և Ս. Եկեղեցւոյ քարոզած ուղ-
ղափառ վարդապետութեանց միտք գնել՝ հա-
ւատք ընծայել և յարգել զանոնք:

Թողէք խաւարին յիշատակները, անցեալին
մարդիկը թողնովաւ շատանան, մեղ համար
ուրիշ փառաւոր ապագայ մը կայ պատրաստ-
ուած՝ որ Աստուծով պիտի տեսնանք և ձեղմով
վայելնք Ազգին ընդհանուր բարօրութիւնը և
յառաջադիմութիւնը. տա՞ր Աստուած, որ լսէր
մեր այս ուխտը և այնպէս գոյէինք մեր աչքե-
րը

Լոյսը արդէն իր յաղթանակը կանգնած է
ուշարհիս երեսը, հարկաւ մեր ապագայն ալ

այս լոյսէն չպիտի մնայ զուրկ, միայն թէ ներ-
կայն աշխատութիւն կուզէ, պէտք է մրցիլ.
շահատակել նախապաշարմանց դէմ և գաղա-
փարները միացնել:

Ապագայ լուսաւորութեան յոյսերը դուք
էք մանկանք, դուք պիտի կանգնէք լուսոյ յաղ-
թանակը Հայրենեաց մէջ, և ահա՛ լոյսը խիստ
մեր մօտն է, մօտեցանք, հասանք այն երջա-
նիկ ժամերուն, ուր մարդկութիւնը իր ճշմա-
րիտ շաւիզը պիտի գանէ, բայց հոր Հայերը

“Հո՞ն վարը կըսէ վիզթօր Հիկօ, մեր առ-
ջեւը հեռուէն լուսեղն կէտ մը կերեւայ: Կը
մեծնայ, ամեն վայրկեան կմեծնայ այն, ապա-
գան է այն, ուրախութեանց արշալոյն է այն:
Գանասանն է այն: Ապագայ երկիրն է այն, ուր
մարդու ու իւր բոլորտիքը միայն եղրայրներ և
իւր վերօքն ալ երկինքը պիտի ունենայ: Քա-
ջալերուէ նուիրականդ չոգեկառք, քաջալեր-
ուէ միտք, քաջալերուէ գիտութիւն, քաջա-
լերուէ փիլիսոփայութիւն, քաջալերուէ մա-
մուլ, քաջալերացարնուք և դուք, միտքեր: Կը
մօտենայ այն ժամը, ուր մարդկութիւնը աղա-
տելով վերջապէս վեց հազար տարիներու խա-
ւարային թիւնելին, այլ յայլմէ եղած յանկար-
ծակի կատարելութեան արեգակին առջեւ գէմ
առ դէմգտնուելով վեհաբար դուրս պիտի եւ-
է՞ իւր աչերը բոլորովին շայցեալ”:

Մանկտիք, հետեւինք մենք ալ այս երկուակոչ ձայնին, սրբենք մեր աշքերը, բանանք գէպի լցուը, զրահաւորինք, սիրտ առնենք, մշակենք միտքերնիս, վաղենք յառաջ, ըըռնենք մեր եղբարց ձեռքէն՝ մղենք, վարենք մեր հետ, չժողունք թիւնելին մէջ, քարողենք լցուը, քարողենք մարդկային հանճարին փառքը, հոչակենք ազատ սկզբունքները և ջանանք ընդհանուր մարդկութեան բարոյն նըսպասուել, և « Հայրենեաց գլուխը ծաղիկներով վարդարենք պարոններ, կըսէ վիզթօր Հիւկօ, մեր ժամանակին պաշտօնն է ընկերութեան հին օրինաց քարաշէն հիմերը փոխել, ճշմարիտ կարգաւորութիւնը հաստատել, և ամեն ուրեք երբեւոյթին տեղ իրականը յաջորդեցնել » :

Մեր պարտքն ալ այս է, չէ թէ միայն նախապաշտմանց վաստութիւնը աշխարհի հրատարակել, այլ նորոգել ճշմարիտ սկզբանց անեղծութիւնը, խօսիլ, դրել, հրատարակել մարդկային մոքին իրաւունքն է, նոյն ինքն է նա եւս մարդուս շունջը, որով կհոգեւորի բանավարութիւնը:

Ա.ԶԱ.ՏՈՒԹԻՒՆ

« Միաբը առանց ազատութեան տանձանք մը եղած կ'ըլար, և ազատութիւնը առանց մոքի և ոչ իսկ կհասկցուելը ... Շատ աղեկ գիտեմ որ ազատութիւնը ամեն մարդու և ամեն կարծիքներու համար է. ամեն մարդ ունի ազատութիւն, այն սահմանարկութեամբ թէ տապահդաւոր մայսի ունկնդիր կունենայ: Ամեն վարդապետութեանց համար է ազատութիւնը, սակայն այն սահմանարկութեամբ թէ՝ օրէնքներու անհնարինութիւն քարոզը ներելի չէ, ինչպէս նաև անսնց չի հնազանդիլը »:

ԺԻՒ-ՄԻՄՈՆ

« Արդարութիւնը և Ազատութիւնը իրարու հետ միաբանելու համար եղած են, Ազատութիւնը Արդար և Արդարութիւնը Ազատ »:

Վ.ԻԳ.ԹՈՐ-ՀԻՒԿ

Ա.

Մարդուս սրտին մէջ միմիայն մէկ սկզբունք մը կայ նուիրելի և ամենէն գերամեծար, միմիայն մէկ սկզբունք, որն որ ոչ գրութիւններէ, ոչ սովորութիւններէ, ոչ աւանդութիւններէ կախում ունի, և ոչ ալ բանտի, աքսորի և մահուան կախաղանէն երկիւղ ունի, ամեն բան կայ իրեն համար և ամեն բան չկայ և ինքը մէկ հատիկ է աշխարհիս մէջ:

Միմիայն մէկ է այս սկզբունքը, որն որ անպարտելի իշխանութեամբ մեղ կներկայի. ոչ իբրհիւր, այլ իբր ինքնիշխան տէր մը, որ Արարիւը մարդուս չնորհեց իր կենսատու չնչյն հետ, և մարդու զգաց երբ առաջին վայրկեան օրօրոցին մէջ իր աշքերը բացաւ ի լոյս, տեսաւ լոյսը և զգաց այն երկնապարդեւ չնորհքը Ազատութիւնը, և որուն զինուորեցաւ այն ատենէն:

Այս մեծ ճշմարտութիւնը մէկ կողմանէ կրթնած է արդարութեան, իրաւանց և խղճի խայլթերուն վրայ, և միւս կողմանէ ալ իրեն նեցուկ ըրած է մաքուր խղճի մը այն վիպաւթիւնը, որն որ ազատութիւնը գործածենուս կերպին համեմատ ունինք աշխարհիս երեսը մեր կենացը գահին և միսիթար ըլլալ:

Ազգերու տարագրութեանց և ընկերային երեւելի փոփոխութեանց և յեղափոխութիւններու առաջին և ամենազօրաւոր առիթը այս եղած է, և այս պիտի ըլլայ ներկայ և ապադայ ազգերու թշուառ վիճակը բարւոքող և անոնց բարյական մեծ շարժմանը ոյժ մը և աղբեցութիւն մը պարդեւողը:

Ուր որ տարակայ է այս, հօն ընդհանուր տիսուր լռութիւն մը կտիրէ, հասարակութեան միտքը անզգայութեան հետ կլծորդի, բանավարութեան յաջորդող կիրքերը կզօրանան,

մարդուս միտքը, լեզուն և գրեչը կկապուի, և կ'ըլլայ ողորմելի գործիք մը զինքը կառավարող բռնաւոր իշխանութեան ձեռքը:

Փողովուրդներու այս վիճակը քաղաքականապէս մահ կ'անուանեի,

Եւ ստուգիւ, աղդաց կենդանութիւնը, աղդաց յառաջդիմութեան շարժառիթը ազատութիւնն է, և առանց որոյ անկարելի է թէ մարդկային հանրութիւնը հանգստութիւն, իր գենաց վրայ ապահովութիւն և բարօրութիւն ունենայ, երբ իշխանութիւնը իր ուժովին հարուածներով անզգայ վիճակի մը մէջ կը թողու մարդկութիւնը և ներեր աշք բանալու:

Սակայն բոլորովին մարդո՞ւ մարդուս ձեռքն իւլել կարող չէ ուրիշի մը ազատութիւնը. այն, կտեսնես ստուգիւ և կկարծես թէ անիշաց անզգայ կենդանութիւն մը կշնչէ, և ըլլունութեան ամեն հարուածներուն զլուխ կծըսուէ, մարդկային բազդին բարձր ճակատագիրը մոռցած՝ իր ազատութիւնը ուրիշի մը բռնութեան տակ երի. բայց ոչ, անանկ չէ. որովհետեւ անկարելի է որ մարդուս ներքին Եռալուէ.

Կապէ՛ անոր լեզուն, շղթայէ՛ միտքը, սանձէ՛ անոր բանավարութիւնը, փորէ՛, հանէ՛ աշքերը, կաշկանդէ՛ ու կապիկէ՛ ձեռքերը և ոտքերը, աքսորէ՛, բանտարդէ՛, մահ և կախազան սպառնացիր, պատիմներ և հարուած-

Ներ գիղէ՛ անոր դլիսուն , դարձեալ նոյն է աշնիկայ , և աւելի քաջալերութեամբ պիտի զի՞նի քու գէմլ . որովհետեւ այն վեհ սկզբունքը , այն ներքին ձայնը , մէկ խօսքով՝ խիղճը ազատ և անբռնաբարելի կմնայ , և իւր այս ազատութեանը մէջ օրինաւոր զայրոյթով մը կը բողոքէ անիրաւութեան գէմ , և « իրաւունքս , Արդարութիւնս » կ'ազաղակէ :

Հակառակէ դու մարդ այս կամքին . եթէ ձեռքէդ կուգայ , առ կացինը և զարկ քեզ նման բանական եղող մարդու մը դլիսուն , կուտէ և գիղէ՛ անոր գէմ նախատինքներ , հարստահարէ զայն արրանեկացդ ձեռօք , աշխատէ՛ վերստին շղթայել իր միտքը , ջանադրէ անբանի տեղ դնել զինքը , իրաւունքին՝ ըլունութիւն բանեցուր , ազատութեան փոխարէն . դերութիւն վճռէ , աղէկին՝ գէջ , իրաւին՝ սուտ , վերջապէս չերկարցնենք մարդկութեան՝ այն է բանավարութեան , անամսութիւնը յաջորդ տալու նկրտէ . . . դարձեալ այն էւս է , քանի որ կը չնչէ , և անիկայ միայն կ'ապրի իր Աստուծոյն հաճելի ըլապուհամար , Նորա ձայնին հետեւելու և իր իրաւանց և արդարութեան ձայնը տիեզերաց մէջ բարձրացնելու , ոչ ոք պիտի կարենայ զայն խղդել :

Համարակային իրերու մէջ այս ձայնէն աւ

երի ազդու , գրգռիչ և շարժող ձայն չկայ , և ասով շարժող ժողովուրդը աննուաճելի կը մնայ , քան թէ արտաքին շահերէ շարժող և միւռողը :

Մարդ բառին նշանակութիւնը իր ազատութեան մէջ կտեսնանք , իր բանավարութեան կանգունը և կշխոքը Ազատութիւնը և Արդարութիւնն է , եթէ մարդկային դասը՝ այս երկու անհակառակելի սկզբանց ուղղութեանը հասու եղած ըլլար , չպիտի ջանայր ուրիշի մը ազատութեանը խոչնդութ ըլլար , չպիտի աշխատէր ուրիշի մը ազատ սկզբունքները ջընջել , բառնալ և եղծել , և ամեն մարդ իր ազատութեան սահմանը գիտնալով , իր ազատութիւնը ուրիշի մը ազատութեան արդելք չպիտի յարուցանէր :

Բ.

Գեռ եւս ասկէ մէկ երկու գար առաջ կարի տիսուր և ցաւալի էր այն ազգերու վիճակը , և միապետական բարբարոս դրութեան մը ներքեւ կծնշուէր այն հասարակութեանց ազատութիւնը , և անձուկ սահմանի մը մէջ կնեղուէր , որք այսօր Եւ բոպիոյ քաղաքակրթութեան , լուսաւորութեան և միանդ ամայն ազգայ ազատութեան ոսկեղին պատուանդաններ ըլլալու փառքը կվայելն :

Ազատութեան սիրողները, ազատութեան համատակները, անմահ հանճարները, վառվը ռուն երեւակայութիւնները երկնեցին և ծնան ազատ գաղափարներ նախնի խաւարին գարերու մէջ, գրգռեցին ժողովուրդը, արթնցուցին թմրութենէ, և եթէ լոեց լեզունին, գրիչնին խօսեցաւ, և եթէ գատապարտուեցաւ գրիչնին, միտքերնին ամուլ չմնաց, ամեն ուրեք իւրենց խորհրդածութիւնը հասարակութեան բարւոյն նուիրած էին, ամեն մէկերնին ընկերային յարաբերութեանց մէջ մէկզմէկու միտք բանալու, և միմեանց ազատութիւնը բարւոքելու կջանային, աննախանձ գաստիարակութեամբ՝ գիտութեան արդանդէն և իրենց մատյին լուսովը, օրէնքներ սկսան երեւան հանել, մարդու մարդուս գերի ըլլալու սկզբունքը իսպառ միտքերէ հեռացուցին, մէկխօսքով մարդուս մարդ և ազատ բանավարութեան տէր ըլլալը ճանչցուցին.

Յիրաւի սոսկացին առջի բերանը երբ իրենք զիրենք զգացին, և իրենց անհնարին կ'երեւնար մարդկային ազատութիւնը կրկին ձեռքբերելու յաջողիլ, որովհետեւ ազատութիւնը թագաւորական գահերուն վրայ և արքունի գանձերուն մէջ դրաւ դրուած հազար ու վեց բանալիներով կզպուած էր, ազատութիւնը մի միայն իշխառաց սեփհականուած էր, չաւասու-

րութիւնը միմիայն մարդկանց ծննդեան վայր կենին իր հրաշալիքները կգործէր, այնուհետեւ հաւասարութիւն բառը նշանակութիւն չունէր, մարդու մը կեանքը, ապրիլը և մեռնիլը իշխանաւորի մը ձեռքն էր, որ մարդկութեամբ իրեն հաւասար, իսկ իշխանութեամբ բռնաւոր և ապօրինաւոր կառավարութիւն մը կվարէր :

Իրաւունքը և արդարութիւնը ուժովինն ձեռքն էր, ժողովուրդը ամեն բանի մէջ միայն հնազանդելու պարտք մը ունէր, մարդկային իրաւունքը գեռ սուրին ծայրն էր, և ուր որ տուր չկար իրաւունքը առաթոյր ոտից կլոյսուէր, հասարակութեան միտքը իշխանաւորաց բռնութեան տակ կճնշուէր, բռնի ամեն զոհողութիւններ կըլլային, երկրագործը, հողիւը, մշակը և արհեստաւորը միմիայն իր իշխանաւորը գոհ ընելու կ'աշխատէր, իր պարտքն էր շահել, ժողովել, հնձել, քրաինքթափել և տանել լեցնել իր իշխանին ձեռքը, իր տունը աելզը, ընտանիքը և զաւակները, իր և իրեններուն կեանքը իշխաղին ձեռքն էր, վերջապէս ժողովուրդը գերի էր իր իշխանին ձեռքը:

Աղգերու պատմութիւնը մեզի մատով կը ցուցնէ և կապացուցանէ մեր այս ամեն ըսածները և երրէք տարակուսանաց տեղի չժողուր :

Սպանիա՛, ուր անդրալեռնականութեան գաւազանը դարերով ծանրացած էր, և ուր բիւրաւոր սրտեր աղատութենէ զուրկ թշուառութեան քղանցը համբուրելով յուսահատ կը հեծէին :

Սպանիա՛, ուր տղէտ և ռամիկ գործաւոր ները, գեղջկականը և ստրուկը յանուն բացարձակ իշխանութեան, կրօնական աններողութեանց և հին մոլեռանդն կարծիքներով մոլորուած իրենց արիւնը կը թափէին, որպէս զի լաւեւս իրենք, իրենց որդիքը, թոռունքը և ընտանիքնին գլխովին Հռովինյ գահուն գերի ըլլան, և իրենց բանավարութիւնը կղերին ծախին. Հաւատաքննութեան ոճրագործ ատեաններէն գատապարտուելու և աղնուականութեան ու տից կոխան լիներու իրաւունքը ունենան :

Սպանիա՛, ուր Քրիստոսական սուրբ Եկեղեցւոյ փարախը հովերու գէտ և գլուխ կարգուած հովիւները, փոխանակ իրենց երկնաւոր վարդապետին հոգւոյն և օրինակին հետեւելու, փոխանակ լինոր աւանդած սիրոյ, կարեկցութեան, գթութեան և մահթարութեան այն սրբազն կրօնը բանիւ և օրինակաւ ուսուցանելու, սրով և հրով քարոզելու ելան :

Սպանիա՛, ուր Քրիստոնէական ուղղափառութիւնը և Հաւատոյ միութիւնը պաշտպա-

նելու այն սխալ դրութիւնը որ երեքտասաման երորդ դարուն սկսաւ Հաւատագնութիւն կամ սուրբ պալու կոչուելով, Սպանիոյ, Բորթուկալի ինչ պէս նաեւ Ամերիկայի և Հնդկաստանի մէկ քանի կողմերը, ուր սպանիացիք և բորթուկէզք կ'իշխէին, սարսափով ու արիւնահեղութեամբ եցուց :

Սպանիա՛, ուր Թովմաս Թորքուէմատա անուն Գոմինիկեան մը՝ որ առաջին և մեծ հաւատագննիչն եղած էր, տամն և չորս տարուան մէջ 80,000 էն աւելի մարդ դատեց և 6000 հոգի այրեց եկեղեցական մեծ հանդէսներով :

Սպանիա՛ն, որ 1481 էն մինչեւ 1820, այն է 339 տարուան մէջ, միայն Սպանիոյ մէջ Հաւատագննութեան չնորհիւը 34638 հոգի այրեց և 288244 հոգի ալ ցիկանս բանտարկութեան մատնեց. ասոնցմէ զատ հինգ միլիոն ժողովուրդ Սպանիոյ երկիրը թողլով օտար երկիրներ փախան, որ եթէ ՚ի հաշիւ առնուի այլ և այլ երկիրներու մէջ Հաւատագննութեան ըրած զոհերը, միլիոններու կհամի :

Սպանիա՛ն, որ դեռ կէս դար յառաջ Մատլիաի ժողովրդեան արեամբը թողէտի փողոցը ներկեց, և բռնութեան սեւադոյն դրոշը յաղթական փառքով կանգնեց ժողովրդեան դըւխուն. Սպանիա՛ն որ 1866 ին Մատրիտի Համալ-

սարանին դասատուներէն քասթէլլար չայրենա նու էր անձը մահուան դասապարաեց, և Սպա նիերէն Աստուածաշունչ կարդացողները բողոքական են ըսելով թխարանները կիսրիէր, մըտքի լուսաւորութեան նպաստամատոց եղող գիրքերը անուղղափառ են ըսելով հրապարակաւ կայրէր, ազատախօս գրիները և թերժերը մահուան և խոշտանդանաց կը դատապարտէր և նոցա մամուները հաղար ու մէկ կը տոր կրնէր և փախչողը հաղիւ թէ կաղատէր, Սպանիան, որ Պայլէնի և Քալաթրավայի ազատութեան դրօշը տարածող գունդերէն հարիւ հոգի հրացանի բանեց և աքսորեց, Էսքինօդա քսան և ինն տարեկան գեռահասու պատանի զօրապետը իր ծաղկափթիթ ամուսնոյն և երկու մատաղ մանկանց գիրկէն յափշտակելով հաղարաւոր ժողովրդեան աշաց առջեւ իրը մահապարտ մը հրացանի բռնեց, որ կարինոզա մեռաւ և կեցցէ Աղատութիւն գուշելով. մէկ խօսքով, Սպանիա, որ մարդկային աղատութեան ամենաոխերիմ տանջանաց տեղի մը եղած էր և աչք բանալու չէր ներեր, այսոր իր վաղահաս պատիմը կ'ընդունի աղատամիտ գլուխներէ. երկու երեք օրուան մէջ յեղափոխութեան սկզբունքը իր ծաւալը կ'ընդարձակէ և հրդեհի նման կ'երթայ կճարակի Քատիչ, Սէվիլ, Քօրտօվա, Հուելվա,

Կրանատա, Վալանս, Ալիքանիթ, Ալժէղիրա, Մուլոսի, Վիլո, Ֆէրրօլ, Քօրունա և Լոկրօնէ քաղաքները. նաև Քարթագէնի կրանատայ գաւառները Տէլաթորէ, Աէրրանօ և Բրիմ զօրապետները Ժողովրդեան գլուխը կ'անցնին, արքունի զօրքերը Ժողովրդին կողմը. Քաղաքապետական մեծ պալատին որմերուն վրայ «անէան Պահանու, իւցչե աղնուան քերէ վառառնունէան», խօսքերը Գրօշմուած կաւեսնուի. ամեն կողմյայտարարութիւններ կ'ըլլան, ամենուն աղաղակը՝ ամենուն բերնէն, «իւցչե դաշտին հաստրակութանունէան, անէան բանառունէան, զրեսնուն և նախառունէր մեր Երեխն քրայ, որ այսու նշանաւնն ու կ'ուն վան աղատանունէան» խօսքերը կը լսուի. Ֆերտինանտ կ. ի աղջկան իզապէլլամիահեծան իշխանութեան գահը հիմն ՚ի վեր կիործանի և կիսորտակի, և Պոհման վերջին ժառանգը իրերական թերակզին թողլով Գաղղիա կ'ապաստանի, և գեռ անմըտութենէն չխրատուելով իր իշխանութիւնը նիւթական զօրութեամբ նուածիլը անհնարին ըլլալ կը քարոզէ, բարձր և երկնային ծագում մը տալով անոր, և այն երկնային ծագման և երկրէս երկնային եղող ոգւոց քաւութեան և երանութեան համար ամեն տարի 12,000,000 ֆրան Հոռվիմայ կիմարէր Քաւարանի տուրք.... Հոռմ, Հոռմ, գնա՞ արձանագրէ վատի

կանիդ տումարին մէջ գահակորցս թագուհի մ'ալ, որ քու երեսէդ կտագնապի սյօր թըշուառութեան ծոցը՝ օտար աշխարհի մը մէջ վըշտաց արտասուքներ թափելով, դու գեռ եւս խրախուսէ՛ յետադիմութիւնը և Յանոսի տաճարին գուները լուսաւորեալ աշխարհի առջեւ բաց պահէ՛ քու մոլեռանդ դործ քերովդ. մօտ է կործանումդ, Ալքօլէտի յաղթութեամբ Ապանիա քու աններող լուծդ կխորակէ, և տարակոյս չկայ թէ օր մը իղապէլլահ բաղդակից դանուիս ...

Աւստրիա, որ քիչ մը առաջ քեզ խնկարկու էր, այսօր իր թիկունքը քեզ կդարձնէ, և որն որ տարիներէ ՚ի վեր աղատամութեան թշնամի էր, Սատովայի պարտութիւնը իրեն աղւոր խրատ մը եղաւ, և հիմայ նոյն իսկ ազգատամտութեան մէջ իր փրկութիւնը կը դըտնէ, և ասկէց երկու գար առաջ իրեն երկիւղ պատճառող Հունդարիան և Աւստրիոյ դէմ պատերազմի ելլող տէրութիւնը, Հունդարիոյ հետ պատերազմին ալ աչք առնելու է՞ կ'աղաղակէ.

Ո՞հա՛ այս տեսակ աղատութիւնը դաստիարակութեան ծննդաբերութեամբը իր դրօշը պարզեց Եւրոպից չըրս կողմը, և տակաւին իր ծառալը մեծցընելու վրայ է:

Այն մարդիկները, որ սիրեցին իրենց աղ-

դը, այն մարդիկները, որ ճանաչեցին մարդկութեան իրաւունքը և պարտքը, իրենց վեհ նպատակը եղաւ մարդկային աղատութիւնը բռնաւորներու ձեռքէ խալրսել, և երկնից ըլնորհած բարեպյն անձնիշխանական դրօշմը անեղծանելի պահել:

Գ.

Խակ դու ազգդ Հայոց, ելի՛ր, արթնցի՛ր անդամ մը քու բազմադարեան թմրութենէդ. ահամ տես ազգութեան նաւդ որ Ովիլիանոսի ալեաց վրայ կծփայ, նաւուն մէկ կողմը քաշուելով խորթալու տաենը չէ, վտանդը ամենուո գլուխնէ, և ազգութեան աղադայն խիստ բարեգուշակ կ'երեւնայ, եթէ ներկայն առանց վհատութեան դործելէ չդադրի ... բայց դործող մտքերը ուր են — տակաւին անտարբերութեան քաւորը կնիրհեն. ամեն ազդ իր անդորրութեամբը, լուսաւորութեամբ և յառաջադիմութեամբը համար հոգ կտանի. համասերունդ խումբ խումբ ժողովուրդներ իրար սիրելով իրարու փոխադարձ բարիքը կինտըռեն, և մէկզմէկու համար բան մը չեն խնայեր. ուրեմն Հայերը ինչո՞ւ չեն խորհիր այս ինչո՞ւ գեռ եւս Հայք կյամառին կկենան թըշուառութեան բաժակին վերջին կաթիլն ալ

քամելու , խմելու . ինչո՞ւ Հայք մէկզմէկ չոփ-ըեն , ինչո՞ւ սիրոյ և միութեան կամարին տակ չհաւաքուին

Տամն եւ իններորդ գարը աշխարհի աղաւութիւն կքարողէ , իր վեհ սկզբունքները իր ճակարին վրայ կփայլին , ազգերը , իշխանութիւնները և թագաւորութիւնները յարդած են նորա սկզբունքները , ձգած են ժողովուրդը իրենց բարոյն համար աշխատիլ և յառաջադիմել :

Քաջալերուէ ազգդ Հայոց , քաջալերուեցէք Ասքանազեանք , մեր Յամանեան բարեխնամ կայսեր Օգոստափառ բերանէն Պետութեան խորհուրդը բանալու առթիւ «Ազատութիւն» սրբազն բառը կըսուի , անշուշտ իր իննամքը իր չնորհքները մեր վրայէն չպիտի պակաեցնէ . միայն թէ մենք մեր հաւատարմութեան ուխալը չդրժենք և թախանձանօք մեր ազգային բարօրութեան , ազգային թշուառ վիճակին վերջ մը տալու պաղատինք :

Աշխատինք ազգային բարօրութեան համար , վհատութիւն պէտք չէ երբէք . յոդնիլլ վհատութեան հետեւանքն է . այն որ արիաբար կյարատեւէ իր նպատակին համնելու համար , իր աշխատութիւնը պիտի պսակուի անհրաժեշտ : Անտարակոյս ընկնդրային փոփոխութիւնները գժուարայդթելի խոչնդուներութիւններ կհանդպի երբեմն : կարճ միջոցի մը մէջ ամեն

արդելքներու յաղթել գժուարին է . ժամանակը ու աւելի նպաստաւոր պարագայները ամեն բան պիտի կատարեն . աշխատինք , որ Աստուած ալ մեղ օգնէ :

Ազատութիւն սիրող մանկութիք , ձեղ բաւական թող ըլլայ Ֆ . Լամբնէի ազատութեան վրայ խօսած կարճ բայց ազդու խօսուածքը :

«Նայեցէք որ սին խօսքերով չխարուիք : Շատերը ազատութեան բառը թուղթի մը վրայ գրած և փոլոցները պատերուն վրայ հըրատարակած ըլլալուն համար պիտի ջանան համոզել զծեղթէ իրօք ազատ էք : Ազատութիւնը ծանուցագիր մը չէ որ հասարակութեան առջեւ կդրուի զայն կարդալու համար . ազատութիւնը կենդանի զօրութիւն մ'է , զոր մարդու իւր վրայ և իւր բոլորտիքը կ'ըզգայ . ընտանեկան ապաստանաբանի պաշտպան ուգին , ընկերային իրաւանց երաշխատարութիւնը և այս իրաւանց առաջինն է այն

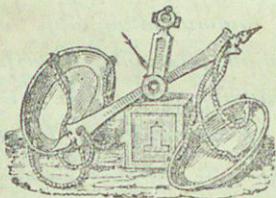
»Երկնից թուչունները , և ամեն զեռունները մեարեղ կժողովն , կհանան՝ համայնքնեւաճը և մասնաւթեամբ ընելու ինչ որ անոնցն մն կինար միակ ընել :

»Կրնա՞ք ՚ի մի վայր ժողովիլ համամիտ և համասիրա ձեր շահերուն վրայ խորհրդակցելու , ձեր իրաւունքները պաշտպանելու և ձեր թրշուառութեանց բեռը թեթեւելու համար : Եթէ չէք կրնար ինչպէս աղատ էք :

“Ազատութիւնը պիտի փայլի ձեր վրայ երբ
քաջասրտութեամբ , յարատեւութեամբ և միւ
արանութեամբ այս ամեն գերութիւններու ա-
նուրը պիտի խորապեցք :

“Ազատութիւնը պիտի փայլի ձեր վրայ
երբ հոգւով և սրաով պիտի ըսէք ինքնիրեն .
“Կուպէնի առաջ ըլլաւ” երբ ազատ ըլլալու համար
պարտաւոր պիտի ըլլաք ամեն բան զոհելու և
ամեն տեսակ վիշտերու տանելու :

“Ազատութիւնը պիտի փայլի ձեր վրայ ,
երբ պիտի երդնուք մեռնիլ յոտս այն ԽԱԶԻՆ,
որուն վրայ ձեզի համար մեռաւ աշխարհիս
ԱԶԱՏԻՉԼ ” :

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

« Ի՞նչ որ ձեզի մութի մէջ կըսեմ , անի-
կայ լցոսի մէջ խօսեցէք , և ի՞նչ որ ականջն
ի վար կըսէք , տանկըներուն վրոյ քարո-
վեցէք » :

ՅԵՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍ

ՍԵՐՈՒՆ ՄՊԲՇԿ .

Գնա՞ , քարոզէ՞ , հռչակէ՞ բոլոր աշխարհի
թէ՝ երկնի և երկրի ստեղծող մի միայն մէկ Ա-
ռարիչ մը կայ , թէ ամեն արարածները անով
կընջեն և անով կապրին , թէ անոր ողորմանթիւ-
նը և գորութիւնը անսահման է , և թէ մեզի
խնամողը , պաշտպանող և մեր մահու և կենաց
Տէրը նոյն ինքն է :

Հռչակէ բոլոր տիեզերաց մէջ , խօսէ ամեն
գտնուած տեղդ թէ Քրիստոնէութիւնը աշխար-
հիս մէջ անսահ սերմմըն է և կենսատու լցոս մը ,
կրկնէ անդադար կրկնէ և մի վհատիր երբէք
կրկնելէ թէ Քրիստոնէութեան ոգին Ազատու-
թիւն , Հաւասարութիւն , Բարեկալաշտութիւն ,
ճշմարիտ Բարոյականութիւն և Եղբայրութիւն
է . և թէ իրաւունք և խաղաղութիւն վայելե-
լու միակ միջոց Սէրն է , և թէ սիրով և հաւա-
տով պէտք է ամեն տեղ մեր Մայրենի Ս. Ե-
կեղեցին և սրբազան կրօնը յարգել և պաշտպա-
նել :

Ցուցուր ժողովրդեան, հասկցուր իրեն
թէ իր ազգութեան ամբողջութիւնը պահող,
թէ իր հոգւոյն վասմութիւնը գերագոյն փիճա-
կի մը բարձրացնող, և յաւիտենական երանու-
թեան առաջնորդողը կրօնը և իր մայրենի եւ-
կեղեցին է, իր միտքը լուսաւորող՝ գիտութիւնն
է, իր կացութիւնը բարւոքող՝ բանսորվիլ հան-
ձարոյ և տաղանդի տէր ըլլալն է:

Սորվեցուր ժողովրդեան թէ ինչ է մար-
դուս անձնական և արտաքին պարտաւորու-
թիւնները, թէ ինչ է ընտանիք, Ազգութիւն,
Հայրենիք, թէ ինչ է լեզու, կրօնք և Օրենք:

Քարոզէ ժաղավորդին թէ ամեն մարդու
պարտքն է սիրել իր Հայրենիքը, սիրել իր
Հայրենի օմեւանը, մեռնիլ և արիւն թափել
անոր համար, աշխատիլ անոր բարօրութեանը
և յառաջադիմութեանը համար, և թէ մեր
Հայրեննեաց փառք և պարծանք ըլլալու համար,
պէտք է աշխարհիս մէջ համեստ քաղաքա-
կըթութեամբ վարուիլ ամենուն հետ:

Քարոզէ Հայ ժողովրդեան թէ մարդու իր
նապատակին համերլու համար այնպիսի արդելք-
ներու կհանդիպի, որոց յաղթելու է կամ ա-
րիաբար մեռնելու, թէ ազգերը միաբանու-
թեամբ և սիրով միայն կարող եղած են յաղ-
թել անոնց, թէ ընկերական բազմութիւն մը
նիւթական և բարյական զօրութեան ճշմարիտ

ազբիւրը միաբանութիւնն է և թէ ազգային ի-
րաւանց տիրապէս իշխելու և ձեռքէ չկորալն-
ցընելու համար Միութիւն պէտք է:

Քարոզէ Հայ հասարակութեան թէ ազգ մը
կապատաւորի բարյապէս և նիւթապէս յառա-
ջագիմել, և թէ այս յառաջագիմութիւնը ան-
կարելի է առանց քաղաքային և քաղաքական
ազատութեան, որուն տիրուհին է բանավա-
րութիւնը. ինչպէս փառաւոր գիշերներու իշ-
խող պայծառ լուսնակը, և թէ յառաջագիմե-
լու համար պէտք չէ շարժումը կեղծել:

Սորվեցուր ժողովուրդին, որ իր բարի նը-
պատակին համերլու համար պէտք է ծաւալել
այն վեհ սկզբունքները որ կծառայեն յօդուտ
ազգային բարելաւութեան, թէ հալածել պէտք
է ագիտութիւնը և միտքերը լուսաւորել:

Խօսէ և աներկիւղ քարոզէ ժողովրդեան
իր իրաւունքը, թէ զինքը կառավարուները
հանրութեան բարօրութեանը և շահուն հսկե-
լու պաշտօնակալ են. ծառայ ազգային բարե-
կարդութեան և այնոցիկ՝ որոց բազդը չնորհեց
զանոնք քուէով ընտրելու, թէ նոյն ձեռնահաս
վարչութիւնն ալ կապատաւորի հնազանդիլ մէ
և նոյն օրինաց չէ թէ իրենց կրից. և թէ ժողո-
վուրդը և ազգային հասարակութիւնն է տանը
տէրը:

Քարոզէ ժողովրդեան թէ ինքնինքը կա-

ռալարելու, աղատօրէն աշխատելու, աղդին
բարօրութեանը հսկելու, ապրելու և յառաջա-
գիմելու, մէկ խօսքով, ինքը բնականապէս
խորհելու, խօսելու, գործելու, կարծիք յայտ-
նելու ազատ է. (բայց ոչ յամառելու իր կար-
ծեաց վրայ, երբ տարակուսանաց երբէք տե-
զի չմնար) և թէ այս անբռնաբարելի իրաւուն-
քէն զինքը զրկողը բռնակալութեան դէմինք-
զինքը պաշտպանել պարտաւոր է:

Սորվեցնը ժողովրդեան և քարողէ անոր
թէ այս պարտաւորութեան և այս սկզբանց ըլ-
հետեւող և գործադրութեանը չհսկող անտար-
բեր կեցող ժողովրդեան ապագայն բարոյական
անկում է, և թէ այս անկման անհրաժեշտ հե-
տեւութիւնն է խսպառապուռ կործանումը,
ազգերու դասէն բարձումը և ժամանակին փո-
շին ներքեւ թաղուիլը:

Վերջապէս, Մանկափդ Հայ, տարածէ այս
անմահ ճշմարտութիւնները մեր Հայազգի սի-
րուն եղբարց, ըսէ՛ անոնց թէ միանալու, մի-
սիրտ և մի հոգի ըլլալու ժամանակը եկած հա-
սած է առանց խտրութեան, Հոսեցո՞ւր և ոռո-
գէ ամեն կողմ Հայաստանեայց Եղեմավայր և
Բիւրանկեան Աղբերականց կենսատու և ոյժ
պարդեւող զավացուցիչ ջուրց վտակունքը, վա-
զարշապատի և Աւարայրի միութեան դրօշին
անջնջելի յիշատակաց և աղդային կրօնական

միութեան համասպրամ ծաղկանց վունջը ըն-
ծայէ Հայազգի եղբարցը, և ան ատեն, ո՞չ, ան
ատեն ապահով եղիր թէ լուսաւորչական Պա-
պական և բողոքական բառերը կանչետին, Աղ-
դային մէկ լեզու, մէկ մայրենի Առաքելական,
Ուղղափառ սուրբ Եկեղեցի Հայաստանեայց և
'ի մի կրօն 'ի Յիսուս Քրիստոս, մէկ Աղդ և մէկ
Հայրենեաց զաւակ, Միութիւն, Եղբայրու-
թիւն և Հաւասարութիւն, և հարկաւ անդիւ-
մադրելի պիտի մնայ ան ատեն ազգային ներ-
քին և արտաքին զօրութիւնը, բռնութիւնը
ինքնին կհալածուի, և գերութեան շղթաները
կլուծուին և կխորտակին:

ԳԻՒՔ ԿԱՐԴԱԼ,

Մէկը ըսեր է թէ՝ գիտես ինչ է պատճառը, որ շատ մարդիկ գիրք փոխ կ'առնեն ու քիչերը կ'առնան ետ դարձնել. — վասն զի աւելի դիւրին է զիրքը պահել, քան թէ զրքին մէջինը:

ԺԱՄՄԱՆԱԿ

Սեւինէ տիկինը կ'ըսէ եղեր. « Ամենեւին չեմ սիրեր ան ժամացոյցները՝ որք վայրկեան եւ երկվայրկեան ալ կը ցուցընեն. վասն զի անոնք մարդուս կ'եսնքը խիստ մանր կ'ջարդեն :

ՇԱՏ ԱՊՐԵԼՈՒ ՅՈՅՍ

Գեղացի պարագանն մէկը քաղաք կ'երթայ ու աղուս մը կդնէ. Կարցնէ քովինը թէ այդ պառաւը ինչ պիտի ընես. « Հոգի, կ'ըսէ պարագան. Է՞լո՞ կզորցէ թէ աղօսաւը 300 տարի կ'ապրի, պիտի փորձեմ. իրաւ է թէ չէ »:

ՔԱԶ ԶՈՐԱՎԱՐԻ ՄԸ ԽՈՍՔԸ

Լառոշքարլէն անունով գաղղիացի զօրավարը պատերազմի մէջ իր զօրքը յորդորելու համար այսպէս խօսած է. « Առաջ երթամ նէ ետեւէս եկէք, ետ քաշուիմ նէ՝ զիս մեռուցէք, մեռնիմ նէ՝ վրէ մս տէք »:

(1) Ծան. ՀԵԿ. Ասոնք ոյլ և այլ գրոցմէ հաւաքուած է՝ չամսառառելով ասացուածոց ձեւերը:

Տաճիկ տղուն մէկը գաղղիերէն սորվելու աւենը շատ գիւտարութիւն կրելուն կդառնայ իր գասատուին կ'ըսէ. « Ի՞նչ զարմանալի մարդիկ էք, էսոս (eau) կզրէք, օ կկարդաք. սոս (ջուր) ըսէք նէ՝ աւելի լաւ չըլլար »:

ԻՐ ԳԻՏՆԱԼԻՔԸ ԱԽՐԵՆԵԿ ԳԻՏՆԱԼ,

Մարդուն մէկը աչքի ցաւ կ'ունենայ. օր մը իշխանաւորին մէկը կհարցնէ թէ՝ « Աչքի բնչպէս է. — Տէր իմ, կ'ըսէ, քեսորդւոյս կարծիքը այն թէ հիմայ աւելի լաւ կտեսնամ եւ հաւանական է »:

ԺԱՄԲԱՆԱԿ

Նշխանաւորին մէկը տեմնելով որ երկար ատեն իր բարեկամին սեղանին վրայ կերակուրները խիստ գէշ են ու բամբասանքը շատ, օր մը չզիմանար ու կ'ըսէ իր ատմատիրոջը. « Ո՞հ, պարոն, չոր հացով եղբարցս միաը ուտելէն ձանձրացայ »:

ՆԱԽԱՏՈԳԸ ԿԲ ՆԱԽԱՏՈՒԻ

Գիւղացիին մէկը իրեն իշովը ճամբայ կ'երթար, թեթեւամին մէկը խեղճին հետք իշնալ ուզելով, կ'սկսի ետեւէն կանչել. « Ո՞ւր կ'երթաք երկուք նիդ մէկաեղ »: զիւղացին դարձաւ. « Երեքնուա համար խոս վնարուելու » ըստ:

ՏԵՐ ՈՒ ԾԱՌԱՅ

Մարդուն մէկը իր ծառային կ'ըսէ. « Գնա նայ մը արեւու ժամացոյցը՝ ժամը քանի է. — Բայց,

պարոն, կ'ըսէ ծառայն, հիմայ գիշեր է . — Ի՞նչ
կ'ըլլայ եղեր, ճրագ մը առ ու այնպէս զնա » կ'ը-
սէ տէրը :

Ա.ԴԱՀՈՒԹԻՒՆ

Մարդուն մէկը այնչափ ապահ է եղեր որ կե-
րակուրէն ետեւ ձեռքը աւելով կորբէ եղեր, որ
անձնուցը չաղաղութիւն

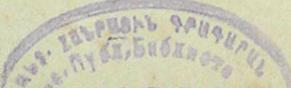
Գերմանիայի վերջին պատերազմներէն մէկուն
մէջ զինուորի մը երկու թեւն ալ ուսմբէ մը կը
զարնութիւն կ'ինան, զօրապետը կ'անէ հինգ ֆրանզ-
նոց մը կուտայ . « Թողութիւն կ'ընես, կ'ըսէ զին-
ուորը . հրամանքդ կարծես որ երկու ձեռնոց է իմ
կորմնցուցածու » :

Ա.ՆԿԵՂ.Ծ ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Լուգովիկոս Ժ.Պ. Գաղղիոյ թագաւորը ոտանա-
ւոր մը շարագրած ըլլալով՝ Պուռլայ բանաստեղծին
կցուցնէ . « Ի՞նչպէս է այս գրուածքս » կ'ըսէ . Պուռ-
լայ կկարգայ ոտանաւորը ու « Տէր արքայ, կ'ըսէ ,
բան չկայ որ անկարելի ըլլայ Զեր բարձրութեան ,
ուզեր եք գէշ ոտանաւոր շինել ու յաջողեր էր » :

Ա.ՄԵՆ ԼՈՌՈՒԹԻՒՆ ԽՈՆԱԲՀՈՒԹԻՒՆ ԶԵ

Չափաւոր բան սորված երիտասարդ մը ուսում-
նական ժողովի մը մէջ դանուելով ամենեւին բան
մը չխօսիր : Հայրը կ'արցնէ ասոր առանձին . « Ին-
չմա համար մէկ քամի բան ալ գուն չխօսեցար որ
անուն ստանալիք կ'ըսէ » : Պատասխան կուտայ երի-
տասարդը . « Վախցայ կ'ըսէ , որ չըլլայ թէ ելեն
չպիտոցած բանն ալ հարցնեն » :

0025689

